

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

M. ANNÆI SENECAE
CONTROVERSIARVM

LIBER II.

SENECA MELÆ FILIO
Salutem.

VM repeterem quos vnquam bene declamantes audissem, occurrit mihi inter alios Fabianus philosophus: qui adolescens admodum, tantæ opinionis in declamando, quantæ postea in disputando fuit. Exercebatur apud Arellium Fuscum: cuius genus dicendi imitatus, plus deinde laboris impendit, vt similitudinem eius effugeret, quam impenderat, vt exprimeret. Erat explicatio Fusci Arellij splendida quidem, sed operosa & implicita: cultus nimis exquisitus: compositio verborum mollior, quam vt illam tam sanctis fortibusque præceptis præparans se animus pati posset. Summa inæqualitas orationis, quæ modo exilis erat, modo nimia licentia vaga & effusa, principia, argumenta, narrationes arida dicebantur. In descriptionibus extra legem omnibus verbis, dummodo niterent, permessa libertas. Nihil acre, nihil solidum, nihil horridum. Splendida oratio, & magis lasciuia quam læta. Ab hac cito se Fabianus separauit: & luxuriam quidem cum voluit, abiecit: obscuritatem non potuit eadere. Hæc illum vsque in philosophiam profecuta est. Sæpe minus quam audiendi satis est, cloquitur: & in summa eius ac simplicissima facultate dicendi, antiquiorem tamen vitiorum remanent vestigia. Quædam tam subito desinunt, vt non breuia sint, sed abrupta. Dicebat autem Fabianus ferè dulces sententias: & quotiens incidebat aliqua materia, quæ conuicium sæculi reciperet, inspirabat magno.

gno magis quam acri animo. Deerat illi oratorium robur,
 & ille pugnatorius mucro: splendor vero velut voluntari-
 us non elaboratæ orationi aderat. Vultus dicentis le-
 nis, & pro tranquillitate morum remissus: vocis nulla
 contentio, nulla corporis asseueratio, cum verba velut in-
 iussa fluerent. Iam videlicet compositus & pacatus ani-
 mus; cum veros compressisset affectus, & iram doloremque
 procul expulisset, parum bene imitari poterat, quæ effuge-
 rat. Suasoriis aptior erat: locorum habitus fluminumque
 decursus, & urbium situs, morisque populorum, nemo de-
 scripsit abundantius. Nunquam inopia verbi substituit, sed
 velocissimo cursu ac facillimo omnes res beata circum-
 fluebat oratio. Hæc eo libentius, Mela, fili carissime, refe-
 ro, quia video animum tuum à ciuilibus officiis abhorren-
 tem, & ab omni ambitu auersum, hoc vnum concupiscen-
 tem nihil concupiscere, vt eloquentiæ tantum studeas. faci-
 lis ab hac in omnes artes decursus est. Instituit etiam
 quos non sibi exercet. Nec est quod insidias putes tibi fie-
 ri, quasi id agam, vt te bene cedentis studij labor teneat. E-
 go verò non sum bonæ mentis impedimentum: perge quod
 inclinatus animus: & paterno contentus ordine, subduc for-
 tunæ magnam tui partem. Erat quidem tibi maius inge-
 nium quam fratribus tuis, omnium bonarum artium ca-
 pacissimum: est & hoc ipsum melioris ingenij pignus, non
 corrumpi bonitate eius, vt illo male vtaris. Sed quoniam
 fratribus tuis ambitiosæ curæ sunt, foroque se & honori-
 bus parant, in quibus ipsa quæ sperantur timenda sunt: e-
 go quoque aliquando eius processus audis, & hortator,
 laudatorque vel periculosæ, dum honestæ modo, indu-
 striæ, duobus filis nauigantibus, te in portu retineo. Sed
 proderit tibi in illa quæ tota mente agitas, declamandi
 exercitatio, sicut Fabiano profuit: qui vt aliquando, cum
 Sextium audiret, nihilominus declamabat, & tam dili-
 genter, vt putares illum illi studio parari, non per illud al-
 teri præparari. Habuit etiam Blandum rhetorem præ-
 ceptorem, qui eques Romanus Romæ docuit. Ante illum
 intra libertinos præceptores pulcherrimæ disciplinæ con-
 tinebantur: & minime probabili more, turpe erat doce-
 re, quod honestum erat discere. Nam primus omnium La-
 tinus rhetor Romæ fuit, puero Ciccone, Plotius. Apud

Blandum diutius quàm apud Fuscum Atellium studuit: sed cum iam transfugisset, eo tempore quo eloquentiæ studebat, non eloquentiæ causa. Scio futurum, ut auditis eius sententis, cupiatis multas audire. Sed nec ille diu declamationibus vacabat: & ego tanto minorem natu quàm ipse erat, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volebam. In huic ergo libellum, quæcunque ab illo dicta tenco, conferam.

CONTROVERSIA IX.

Adoptandus post tres abdicatos.

THEMA. *Diues tres filios abdicauit petiit à paupere unicum filium in adoptionem. pauper dare vult, nolentem ire abdicat. Contradicitur.*

PRO ADOPTANDO. PORCII LATRONIS. Hancine meam esse fortunam? Eodem tempore & abdicor & adoptor. Ista videlicet domus adolescentem me non capit, quæ se senem fecit. quietiora tempora pauperes habuimus: bella ciuilia aurato Capitolio gessimus. Diuitias putas aurum & argentum, ludibria fortunæ, quæ interdum cum ipsis dominis veniunt? Denuntio tibi diues, etiam si venero, dabo operam, quam in tua domo facillimum est, ut abdicer. Etiam si multa contra expectationem accidunt, nunquam tamen futurum putauit, ut aut patet meus liberos odisset, aut diues concupisceret. Non desidero patrimonium. Fragilis & caduca felicitas est, & omnis fortunæ blandientis speciosus cum periculo nitor: & sine causa sæpe fluit, & sine ratione destituit. Vidi ego magni exercitus ducem sine comite fugientem. vidi ambitiosa turba clientum limina deserta, sub domino rectore venalia. Nam quid ex summis oppibus ad egestatem deuolutos loquar? Multa tibi succurrunt exempla, etiam si in vna domo quæras. **R. V. F. I. V. B. I. I.** Habendos esse liberos is quoque iudicat, qui non liberrissime habet. Ego illos in friuola inuitauit a nostra. qui illis meam promisi domum, suam eripiam? Quid faciam? Si paruero, abdicabor. si non paruero, abdicabor. Patrem amo. hæc est contumacia mea. Diues filium nõ habet: me dabis? si diues reduxerit suos: me recipios? ita non adoptari, sed

60mm

commodari recuso. CESTII PII. Accipe vitæ meæ testem. quid magni æstimas diuitem, cui placere difficile est? Vultis scire, quare patrem non relinquam, qui genuit me, qui educavit, qui abdicavit? diu dubitavi ille amicum tentare, an hic filium. Abdico, inquit, hoc pater verus. Quid ab eo qui adoptabit, sperare possum? NARRATIO CESTII PII. Diues sustulit vnum filium, non fuit contentus, quid enim erat diuiti vnus? tres sustulit, poterat vnum in adoptionem dare, abdicavit vnum, alterum, tertium. Iam nihil diuiti superesse putatis? quartum abdicat. ARELLII PVSCI PATRIS. Quisquis es auarus pecuniæ custos immensæ, cum multa quæseris, poterisne omnibus frui? Filium quæris. ecce turba iuuenum sine patre. Impera quiduis, non negabo: militabo dummodo vbiunque færo, tuus sim. Ita nos pauperes sumus, qui habemus quod diuites rogent? vnde talem patrem? non irasceris, nisi vt ames, quid porro ista matrimonia, in quæ male sani ruitis? gaudia dominorum, an onera sunt? Mille cum ventum inter vices suas exempla referebas, & inter illa ponebas & diuitis domum. Merito abdicasti, an immerito? Si immerito abdicasti, odi patrem tot eiicientem innocentes; si merito, odi domum tot facièrem nocentes. Aliquid in domo locupleris non agendum agam, quæ apud nos frugalitas est, apud illos humilitas est. Petis iterum potius filios quàm recipis. Colit etiamnum in Capitolio casam victor omnium gentiû populus, cuius tantam felicitatem nemo miratur. Merito potens est: nemo ab eius origine est, quem non reliquerit. Pater egrediètem te, certe domum redeuntem comitabor, nec nisi in limine deseram: ero in publico filius. Amo æque paupertatem ac patrem, vtrique adæueui. Non possum agere in domo diuitis filium. Si carum tibi seruum venderes, quærerès quis emptor esset. Nô mehercule habeo, quo tibi irato satisfaciam. Interim plaris omni matrimonio puto hoc somnium, quod sic me amittere curas, satis amare non possum. Quid faciam adoptatus? loquar filiis eius bene de abdicatione? Ego in domum vestram intrabo, tanquam ego vos eiecerim? ego ornamenta vestra occupabo? Tum illic si quid commiserò, me nec meus recipiet pater. Quid est quod aut negandum mihi, aut excusandum sit? Non insanissimum dispendiorum malum, non erubescendos amores, neque lu-

xuriantem habitum, neque potatus obiicis filio. hæc non si potes, aliqua saltem ex commentariis amici tui describere. madentem vnguentis hesternis, conuulneratum libidinibus, incedentem, ut foeminis placeat. foemina mollis, & cetera quæ morbi, non iudicij sunt. Abdicatio loquax est. Quam te paupertas amo, si beneficio tuo innocens sum! Accusatorem non habeo: me miserum, etiam laudatorem habeo. & cum cui non omnes placent, hoc enim malo dicere, quam omnes non placent. Non tibi per multos liberos sulca domus est, neque turba lateri circumerat, nec multus intra limen hæres est: quanquam nec sic quidem debuisti dare, cum deos cum votis patris vidisses certantes, & tutior aduersus fortunam est, cui aliquid post damnum superest, & habemus exemplum, posse aliquem tres filios perdere. Ille Cræsus inter reges opulentissimus, ad tormenta post tergum victis manibus ductus est. Tu Crassè, post euestigata illa fugitiuorum arma urbis Romanæ ditissimus, qui nunc apud Parthos egres sepulchro quoque. Dicta præterea illa contumentium non fero. quoties enim inter diuitias suas exemplo istam posueritis domum, meliores perdentem diuitiis suis liberos? hoc scio nostros fuisse maiores: hoc illum Ælium Tuberonem, cuius paupertas virtus fuit: hoc Fabricium, Samnitium non accipientem munera. hoc ceteros patres nostros, quos apud aratra ipsa, mirantes decora sua, circumstetere lictores. Surgite, surgite iuuenes: & meum rogando patrem, vestrum rogare discite. **BLANDI.** Tres genui: quatuor abdicat. Abdicat, inquit, apparet unde venias. **GALLI VIBII.** Si quis me audit, abdicari iam putat adoptatum. quare? ne auferam patri filium, filiis patrem: nec tam vicino exemplo emendatis. Qui abdicauit suos, quaerit alienos. nulla certa felicitas est. Paulo ante ego diuitis filijs inuidebam: modo illi mihi. laudat me pater, cum abdicet: laudo ego patrem, cum abdicet. hæc vna inter nos disputatio est: iste me dignum putat beato patre, ego meo. **FABIANI PAPIRII.** Ecce instructi exercitus læpe ciuium cognatorumque conferturi manus, constiterunt, & colles equis utrinque complentur, & subinde omnis regio trucidatorum corporibus confertur, illatorum multitudine cadauerum, vel spoliantium. Si quaerit aliquis,

quæ causa hominem aduersus hominem in facinus coegit? nam neque feris inter se bella sunt: nec si forent, eadem hominem deceant, placidum proximumque diuino genus. Quæ tanta vos fert ira, cum vna stirps, idemque sanguis sitis: vel quæ furia in mutuum sanguinem egere? Quod tantum malum humano generi vel sorte vel fato inuectum? an vt conuiuia poculis extruantur, & tecta auro fulgeant, patricidium tanti fuit? Magna enim uero & laudanda sunt, propter quæ mensam & lacunaria sua potius quàm lucem innocentes intueri maluerint. An, ne quid ventri negetur libidinique, orbis seruitium expetendum est? quid tandem sic pestiferæ istæ diuitiæ expetuntur, si ne in hoc quidem vt liberis relinquuntur? quid tandem est quod in vitio corruerint? Primum si inde incipere velis, ædes ipsæ, quas in tantum extruxere, vt domus ad usum, & munimentum paratæ, sint nunc periculo, non præsidio: tanta altitudo ædificiorum est, tantæque viarum angustia, vt neque aduersus ignem præsidium, neque ex ruinis vllam in partem effugium sit. Ad delicias dementis luxuriæ lapis omnis eruitur, cadunturque gentium siluæ: aris ferrique usus, iam auri quoque in extruendis & decorandis domibus nempe vt anxij interdij, & nocte ruinam ignemque metuant, qui tectis iniectus est fortuitus. Hinc & vicina urbium excidia sunt: quippe non defendis vni, sed in communi periculo apprehendam: hostesque aliena & in sua damna. validiora ceduntur alia, ipsa que cum maxime flagrant, spoliū ex alienis ruinis ferunt. In hos ego exitus varius ille secatur lapis, vt tenui fronte parietem tegat, quam vinctis seuerè in hoc pavementum leuatum & infusum tectis aurum. O paupertas quàm ignotum bonum es! Quin etiam montes siluæque in domibus marcidis & umbra fumoque viridibus. *Quid faciam? Si paruero, abdicabor: patrem amo, hac est contumacia mea.* vt maria amnesque murentur, vix possum credere quemquam vidisse siluas patentisque campos, quos rapidus amnis ex præcipiti, vel cum in plana infusus est, placidus interfuit: non maria vnquam ex colle vidisse lata aut hiberna, cum ventis penitus agitata sunt. Quis enim tam parus oblectare animum in vita possit, si vera cognouerit? Videlicet quæ instantibus tangi comprehendique ma-

nibus aut *ſenu* poſſunt. An magna non capit? exiguum eſt, & hoc. litoribus quoque moles inuehuntur, congeſtiſque in altum terris exaggerant ſinus: alij foſſis inducunt mare; adeo nullis gaudere veris ſciunt, ſed aduerſus naturam alieno loco, aut terra, aut mari mutata agris oblectamenta ſunt, vt imbres faſtidio rerum nature laborantibus. Iam ne liberi quidem, niſi alieni placent. **HISPANI CORNELII.** Solus omnium abdicor; quia me mens pater diligit, alienus appetit. **VIBII RVFII.** Diues filium non habet: me dabis? diues reduxerit ſuos: me recipies? ita non adoptari, ſed commodari reuſo. Quid mihi obicitur? Meritis amoris alienum feci. Dic diues audiat: Diuitem, inquit, te eſſe volo. O me abdicandum, ſi talem patrem relinquo. Laudabat mihi pater paupertatem, narrabat diuitium incommoda: aiebat multos diuites accuſatos: ego certe memini abdicatos. Abdico, nō eſt patris mei verbum. **TRIARII.** Quare abdicas? nunquid dies nocteſque impendo turpibus conuiuiis? plurimum viuo in lupanari? ſi neſcis quæ crimina obiiciantur, ab amico diſce. Si omnes mali ſunt, quid iſto patre miſerius? ſi boni, quid crudelius? **ROMANI HISPONIS.** In hanc ego domum ibo, in qua totiens aut inſanitur à patre, aut totiens peccatur in patrem? cum prodiero repente diues, dicent omnes: Quis eſt iſte, quem magna fortuna non decet? hæc eſt diuitis quarta abdicatio. **SILONIS POMPEII.** Quantumcūque eſt, mihi ſatis eſt: vnicus ſum, fortiter fortunam meam ſeram. Hoc nunc mihi primum accidit: dictus ſum diuitis filius, & iam abdicor. Quid videri me velis, neſcio: innocenter? ſed abdicor: nocentem? ſed adoptor. Vt cūque tamen abdicatio tolerabilior eſt: vnum abdicat, adoptio tres. Non poteſt mihi dici quod ceteris abdicatis: In tua poteſtate fuit, ſi paruifſes patri, non perdidifſes patrem: etiamſi non abdicares, perditurus fui.

PARS ALTERA. PORCII LATRONIS. Si neſcirem quid mali eſſet pauperies, nunc intelligeretur, cum abdicacionem filius meus non timet. Fabriciorum imagines Metellis paruerunt. *Emiliorum*, & Scipionum familias adoptio miſcuit: etiam abolita ſæculis nomina per ſucceſſores nouos fulgent. Sic iſta patriciorum nobilitas ab fundamentis vrbis, vſque in hæc tempora conſtitit. Adoptio

adoptio fortunæ remedium est. Non ignoro ego, quorum inopia per otium in angulis diuitiarum conuictos strepit, accusatioque consequitur, neque quiescere finit. Sed nulla materia in rebus humanis virtutes clarius ostendit censu. Senatorium gradum census ascendit: census equitatem Romanum à plebe discernit: census in castris ordinem promouet: censu iudex in foro legitur. Non persuadeo tibi? I ergo ad illos quos mauis sequi quàm reducere. **FVSCI ARELLII PATRIS.** Facilius possum paupertatem laudare, quam ferre. Quid mihi Phocionem loqueris? quid Aristidem? Tunc paupertas erat sæculi. Quid loqueris Fabricios? Quid Coruncanios? Pompæ ista exempla. Fictilibus fuerunt dii faciles, tibi non noueris diuitias esse paupertatem. Quid vos liberis vestris optatis: ego meo imperium.

DIVISIO. Non puto vos quærere, quomodo hæc controuersia diuisa sit, cum habeat negotij nihil. **FVSCVS** tamen sic diuisit: Dico mihi licuisse adoptare: dico mihi licuisse recusare adoptionem: dico etiam ut licuerit, recte tamen recusasse: & quod iure fit, verum est, & quod sine iure quoque rationem habeat, recte fit. Cum de iure diceret, dixit: Sub arbitrio, inquit, patris sum: & hoc subitior patri, quia pius sum, in hoc sine dubio, ut pius sim, & ad manum argumentum est, nempe abdicanti respondeo, quid ita? quia respondeo, scilicet id ago ne desinam illius esse. quid ago, cum respondeo emancipanti: quid enim ad amittendum patrem interest, vtrum eiiciat, an transferat? Si non licet recusare, cur potius abdicas me quam tradis? Cum de officio diceret, in hæc diuisit: Dico non fuisse dandum sine magna causa filium in adoptionem: dico multo magis à te: dico minime illi. **SILIO POMPEIVS** sic diuisit: cœpit euertere, & explosa quæstione: In omnia participatio, dum fit: etiam si in omnia, ibi non parendum, quo efficitur ne pater sit. Deinde quærit, an inuitus filius dari in adoptionem possit: si non potest à nobis abdicari, quod arbitrij sui est: an possit, non cum contra voluntatem patris est, sed cum male arbitrio suo utitur. hic subiecit, an hic bene usus sit. De officij parte tractauit, & ita diuisit: Turpem esse adoptionem, iniuriam esse, periculosam esse. Cum diceret turpem, dixit

aliena bona inuadere, & trium filiorum sub se sortem esse,
 & liberis spem reconciliationis paternæ eripere, quàm in-
 humanum esset. Cum inutilem diceret, dixit patri inutilem
 esse, adoptanti inutilem esse. Cum patri inutilem diceret,
 tractauit quàm graue esset, vnico carere filio, quem alius
 concupisceret. & cum diceret diuitem esse, quodque qui tot
 haberet solatia, filium quæreret: dixit: Tibi non erit facile
 adoptare. Inutilem esse diuiti cum diceret, sic tractauit:
 Futuram vt ad suos rediret, si non adoptasset. Hoc loco
 belle videbatur dixisse. Si animum patris intelligis, dat tibi
 notam reconciliandi tuos, negat se solitudinem pati posse.
 Cum inutilem sibi esse diceret, paupertatem laudauit, in
 diuitias inuectus est: dixit se posse diuitiis corrumpi, quibus
 corrumpi possit exercitus. Cum in diuitias inuheretur,
 dixit: Aiunt multa vitia diuites habere istos, & hoc grauif-
 simum, quod suos non amant. Nec esse quod quisquam se
 satis putet firmum ad repellenda vitia, contactu ipso no-
 centia transeunti bono. Nec peccare discam? Ecce tu quam
 cito abdicare didicisti. Dixit futurum, vt diuiti displiceret
 propius inspectus, ipsum amorem paupertatis ab illis fa-
 fastidiri: dixit futurum, vt abdicaretur, si adoptatus placue-
 rit, ego nec meo placeo: adiecit periculosam sibi futuram
 adoptionem in domo, suos dominos desiderante, & tota
 familia expellere institutum heredem cupiente. LATRO
 vltimam quæstionem posuit, quam fere solebat: Etiam si nõ
 rectè fecit, quod adoptari à diuite noluit: an tamen bono
 id aduersus patrem animo fecerit, an ignoscendum sit de-
 inde, an bono aduersus patrem animo fecerit. In hac quæ-
 stione bona pars adolescentis est, patrem amantis, & opi-
 bus præferentis. LATRO tamen negabat patrem datum
 manus, bono aduersus se animo factum, sed consensum fi-
 lium aduersus patres dicturum tacitum, nescio quem.
 BROCCO quidam non male re vsus, qui dixerat adole-
 scentem videri sibi habere capitata quædam vitia, male
 de se existimare eum qui ire ad iudicem districtum inno-
 cens nollet. ARGENTARIUS omnes priores transiens par-
 tes statim ad hoc venit, Debueritne patri parere, an non
 debuerit: & in figuram contulit declamationem. Volo, in-
 quit, alius filium abdicet, qui petitur à patre paupere, vt
 in adoptionem diuitis daretur. Quàm bonam, inquit,
 causam.

causam pater habebit? Dicit hic, deinde transit. Sic cum declamasset eam controuersiam, quæ usitata non erat: Si ille filius malam causam haberet, ego bonam habeo: contulit suam causam cum illo.

COLOR. De colore magis quæsitum est, an adolescens debeat aliquid in diuitem dicere. quid enim faciet? diceret in eum qui tantum æs habet, & in amicum patrum? non dicit in eum quem fugit? & illi tamen qui sibi abstinentiam conuictorum imperauerant, non bene præstiterunt aliqua sententiæ dulcedo surrepsit. Aridi declamatores fidelius quos proposuerant colores, tuentur. nihil enim eos sollicitat, nullum schema, nulla dulcedo sententiæ subrepat. sic quæ malam faciem habent, sæpius pudicæ sunt: non animus illis deest, sed corruptor. **FABIANVS PHILOSOPHVS** hoc colore usus est, ut diceret: Etiam si substinerem, ac tradi diuiti nolleni. & in diuitias dixit, non in diuitem. Illas esse quæ frugalitatem, quæ pietatem expugnassent, quæ malos patres, malos filios facerent. **GALLVS VIBIVS** fuit tam magnæ olim eloquentiæ, quam postea insanix. Huic accidisse vni scio, ut in insaniam non casu incideret, sed iudicio perueniret. nam dum insanos imitatur, dum lenocinium ingenij furorem putat, quod simulabat, ad verum redegit. Hic controuersiam postero die quàm erat à Fabiano dicta, declamauit. Solebat autem sic ad iocos peruenire, ut amorem describeret pæne cantantis modo, ut diceret, Amorem describere volo, tanquam, bacchari volo. Deinde describebat, & totiens cepturus repetebat: Amorem describere volo. In hac controuersia plane quod voluit, consecutus est, ut diuitias nobis in odium adduceret. Sæpe enim ingessit: Diuitias describere volo, & multa minus facundè & corruptius quàm Fabianus, sed dulcius. hoc vnum occurrit, in quo pusillum inest insanix. Non me delectant ignoti domino seruorum greges, nec sonantia laxi iuris ergastula. patrem gratis amo. **FVSCVS ARELLIVS** & hunc colorem dixit. Omnibus offendor, cum primum de adoptione ista cogitarem, occurrerunt mihi tres abdicati, & audio in ista domo tres fuisse filios. Necesse est timeam infelicem liberis domum. & alias causas dicit. licet enim plura abdicato dicere propter quæ non litiget: sed nunc refero, cui rei quis

que maxime infiterit. LATRO illo colore vsus est, sordida lena fetribus diuitis filiis fuisse: semper, inquit, illos colui, immo adhuc colo. cum abdicati essent, ego illis fuisse vt tacerent, & patrem cedendo mitigarent. Dixi, Cum primum tempestiuum putabitis, patrem vestrum rogabit meus. Ecce admonent me aptissimum esse tempus. Verum est, non potest pater inuenire reconciliationis aptius tempus. diues filios quarit. CESTIVS illo colore, Quos abdicatione non potuit terrere, putat se castigaturum adoptione. non ille tuum filium concupiscit, suos corrigit: dum illos correctos putauerit, me statim abdicabit. Non faciet? Atqui neminem adhuc habuit, in quo hoc aut facilius aut iustius faceret. FABIANVS hoc colore, vt dixit, egit: Nolo diues esse. RUFVS VIBIVS hoc: nescio diues esse. Hæc in hoc loco cum diceret, excepta sunt. Non est quod putes omnibus diuitias conuenire. nihil est insolentius nouitio diuie. Sed & illud dixit: Alius animo è loquitur, vt ex contemptu diuitiarum gloriam petat. ego non dico, diues esse nolo: sed nescio. ALBTIVS & ipse diuitias infecutus est, & dixit pulchram de Fabricio sententiam. Munera, inquit, regia respuit, cum auro dominum timet accipere. & illum locum egregiè tractauit. Omnes cibos habeo suspectos, omnes portiones. trium pædagogum: ex illis occidere me volet, quisquis fengalissimus fuerit. Non venenum pauperes timent, non hæredem: adhuc nec abdicationem timebamus. SILO POMPEIVS illo colore egit: Nemo illi placere potest. Ne in hoc quidem aliquem retinuit, vt non omnes abdicaret. Ecce nunc, inquit, inuenit nouam abdicationem, ne quid de reditu sperare possent. Et cum multa dixisset in diuitem, dixit: Non est quod mireris, si te oderunt, quos abdicasti. Colorem aperte* paratius aliquid cur hic desideret? quidam dixerunt patrem cupidum diuitiarum, quod inuidiosum est, in hoc vsus: quidam ita, Diuitias filio dare vult, vt filius eripiat. Itaque Latro optimo colore vsus est. In hoc, inquit, te in adoptionem volo dare, vt facilius per te abdicati reconcilientur. CESTIVS. Timeo, inquit, ne abdicer. vellem timere. ALBTIVS hoc colore vsus est: Summam sibi amicitiam cum diuite fuisse: dixisse illum sibi dabitanti, an filium tolleret. Tolle, inquit, in meum patrimonium:

nium: ego istum fratrem liberorum iudicabo. Itaque cum
 & tertium abdicaret, dixit: Nisi mihi illudis, vnicum e-
 tiamnum filium habeo. venit ad me, & ait: Redde quem
 educaſti mihi: si emendati fuerint liberi mei, habebō hunc
 cum illis: si perseverauerint, habebō pro illis. Tentasti sta-
 tim illum reducere in gratiam cum filiis. intempestiuum
 erat. Tentavi, quotiens subtrahendum eum respondit, non
 tanquam possit diuiti deesse filius. **SILV** dixit: Amicos,
 inquit, abdicat. vsus sum. quid ergo? maus inimicum ado-
 pter? si intraueris domum videbis, an aliqui animum pa-
 tris à filiis auertant. Si reduxerit, inquit, illos, & quid fiet
 caput diuitis domus quatuor liberos. Si illi te fratrem gra-
 nabuntur, libentissime recipiam. Sic de me diues meruit,
 vt illi darem filium paratissime commodato. **BLANDVS**
 hoc colore egit, vt diceret, Diuitem inexorabilem esse li-
 beris: omnia se fecisse vt illum placaret, videre se magnas
 causas & graues. Itaque certam futuram adoptionem. **O-**
THO IVNIVS pater solebat difficiles controuersias belle
 dicere, eos in quibus inter silentium & actionem medio
 temperamento opus erat. Edidit quidem quatuor libros
 colorum, quos belle Gallio noster Antiphontis libros vo-
 cabat: tantum in illis somniorum est. & hoc vitium ab an-
 tiquis, qui artem dicendi tradebant, duxerat. Illi enim co-
 lores * probant qui non possunt coargui, non vt omnia as-
 seuerent, vt non esse aliquo homine offensus. Sed ridiculum
 est affectanti, quod falsum probari non possit. Non multum
 interest in causa sua, falsum aliquis testem deprehenderit
 an seruum: alteri enim credi non debet, alteri non solet.
OTHN tamen **IVNIVS** bene dicebat has controuersias,
 quæ suspiciose dicendæ erant. Item memini, optime dice-
 re illū pro iuvene adulterij reo, in quem **SYRIACVS VAL-**
LIVS homo disertus ad calumniā iurauerat. Erat genus
 iudiciale. Speciosum iuuenem dominus suus deprehendis-
 se cum vxore in cubiculo suo testatus est, & ob id vxorem
 suam dimisit. hoc nomine, seruum pro adultero postula-
 rum, dominus non defendebat: mulierem, quam petebat,
 præiudicium, tuebatur. opus erat aliquo colore, cum in
 cubiculo visa esset cum seruo à marito. **OTHO IVNIVS**
 nullam rem certam posuit, sed tantum circūuentam à viro
 mulierem egregie tractauit: cuius astio quam vsil s fuisse,

statim apparuit. NIGRO BRVTIDIO dicente, qui hoc colore vsus est, Accessitum à domino seruum, qui inter se medius & dominam, cum domina rem haberet, illum non esse passam, maritum indignatum profuuisse quasi in corruptorem. Vsus est colore. dixit. n. accessitum vt dominicæ libidini paparium faceret. SYRIACVS cum secunda actione hanc colorem vigeret, diserte multa dixit: inter quæ & hoc: Adulterum accusator in cubiculum vsque perduxit, patronus in lectum, & pæne causam abstulit & illud cum Syriaco vafre & facit, & belle responder, cum prius a actione diceret, non posuit causam, sed argumentatus est: dixit probaturum se deprehensam in cubiculo cum seruo. NIGER BRVTIVS cum ageret, obiecit Syriaco, quòd causam non posuisset, & instirixit assidue, quare non appareret, quomodo seruus sollicitatus esset, quomodo perductus in cubiculum. cum responderet Syriacus, ait: Primum non apud eundem præceptorem studuimus. Tu Appollodorum habuisti, cui semper narrare placet: ego Theodorum, cui non semper. deinde si quæris Niger, quare ego non narrauerim: vt tu ista narrares. Tunc & contra maximum Stertinium quo premebatur, cum comes eius fuisset, dixit, Per annos duodecim in officio fui: Dic quid in domo tua peccauerim? Sed hæc consuetudo vestra. Inuriam vocatis finem seruitutis. Tamdiu vobis cordi sumus, quam diu viui. Hæc à Syriaco dicta, magnis excepta clamoribus, cum occurrerent mihi, prætereire non potui. Ad Othonem redeo, à quo longius aberravi. Solebat hos colores adhibere, qui silentium & significationem desiderant. Bene itaque & hanc controuersiam hoc colore dixit, tanquam in emendationem abdicaturus, & reconciliationis causa faceret. Hoc non detegebat, sed omnibus sententiis utebatur ad hoc tendentibus: tanquam, Non possum inquit, pati sine patre me: an sine te putas pati posse quemquam? aut patrem putas pati sine liberis posse? & illud: Credite mihi, impium nihil de liberis duo patres cogitant. & illud: Recipiat, inquit, suos, non possum sine te pati. hoc fortasse illi placebit, quòd ad tuum patrem reuerti voles. & illud: Non amas abdicatos? domum illorum occupa. ama, serua, dixit & illud: Libenter, inquit, pauper sum & ego. Dicit aliquis

Quare

Quare ergo in adoptionem diuitis filium recipi volo? Et excusationem si dixerò, filij mei causa facio: honestius autem nunc facio, quam si filium ei facerem. & illud: Hoc aut meum consilium est, aut illius, aut commune, consentiatis licet duo senes. Iungit & illud, Temerariam adolescententiam, & incautam contumaciam: fortasse iam superuacua esset adoptio, si non repugnasset. Et illud: Non recipio, omnia licet facias: non ero pater orbo diuite. & illud in ultimo: Scis me non inuitum esse pauperem, ego te genui, ego diuitias docui contemnere, sequere auctoritatem meam. nihil turpiter suadeo, nihil sordide concupisco, crede fidei meæ. hoc fieri expedit, quod, inquit, me tibi diuiti: nihil amplius dico. Totam bene dixit controuersiam, sed hoc genere, ut putares illo dicente dicendum sic esse: deinde mirarere, quid illi suspiciosa actione opus fuisset, cum aperire liceret. Bene de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. GLYCON SCYRIDION ex altera parte satis dulcem dixit sententiam: Ὅτι ἀμεινότησαι πονηρῶν, ὁμολοῶν οἷα ἐφίστανται. ARTEMON dixit: εἰ σύ γε εἰ περὶ τῆς βιβλίου κτήνῃ. Πλετῆσιν οἷς πλεῖστοι πατέρες ἀπάντων σι. HERMAGORAS dixit: περιελάσμεθα τί αἰσῆρας ἐνός δ' ἀρῆτον. Glycon sententiam: Quia consensus agit maligno, consistens qualia aggrediantur. Artemon dixit: Non tu pater es stabilium possessionum, diuites sunt quibus diuites parentes obueniunt. HERMAGORAS dixit: Circumlustrabimus quatuor unius secretum.

CONTROVERSIA X.

Infurandum mariti & vxoris.

THEMA. Vir & vxor iurauerunt, ut si quid alteri obrigisset, alter moretur. Vir peregre profectus, misit nuncium ad vxorē, qui diceret decessisse se. Vxor se precipitauit. recreata, iubetur à patre relinquere virum. non vult. abdicatur.

PORCII LATRONIS. Dij immortales, qua debetis providentia humanum genus regitis: effecistis ut illud non periculum esset amantis, sed experimentum. CESTII PII. Antequam iuraremus, diu inter nos hæc tacita lex erat. Si abdicata fuerim, non viuiam. Huic pater non credit. nec est nouum: nec vir illi credidit. Quæris quod

iurandum fuerit? Ita patri placeam. **FVSCI ARELLI**
PATRIS. Iam vxor non navigabo, non peregrinabor. fi-
 des tua me timidum fecit. Mentitus, inquit, hic est. so-
 lemne est amantibus. ideo non nisi iurantibus credimus.
 Hos diuidere vult socer, quos ne mors quidem diuidit.
 Moriar, inquit, habeo & causam, & exemplum. Quædam
 ardentibus se maritorum rogis miscuerunt, quædam vi-
 caria maritorum salutem anima redemerunt: quàm ma-
 gna gloria breui sollicitudine pensata est! O te felicem,
VXOR: inter has viua numeraris. **MARILLI.** Assiduæ con-
 tentiones erant, ego magis amo: immo ego: sine te viuere
 non possum. immo ego sine te. qui solet esse exitus certan-
 tium. iurauimus. Hic animus sine dubio iurantium fuit,
 vt viui non diduceremur, cum illud quoque caueremus,
 ne morte diuideremur. respexistis nos dii. nunquam vos
 violauimus. **HISPONIS ROMANI.** Difficile est, Iudices,
 eorum secretorum causas reddere, quæ amantibus etiam
 sine ratione iucunda sunt. nec est quod putetis de abdi-
 catione hodie tantum illius agi: de spiritu agitur. Scitis
 quemadmodum suos amet. non magis sine patre viuere
 potest, quam sine viro. **IVNII GALLIONIS.** Socer (si e-
 nim te appellabo quamdiu vixerò) quid sibi voluit al-
 tiores huius gemitus, & fortiora inter lacrymas suspiria?
 nescio quid videris fortius puella promittere. non sum
 ranti, vt bis pro me pericliteris. **ARGENTARI.** Nocet illi
 indulgentia suorum, in duo pericula mulier incidit: quo-
 rum neutrum esset expecta, si aut minus amaret virum,
 aut minus antaret patrem. **ALVII FLAVI.** Nec est quod
 putetis, illi facilius istius esse desiderium; & patrem amat
 tanquam iurauerit.

PARS ALTERA. P. ASPRENATIS. Nempe si quid ac-
 ciderit viro, peritura est: & si bene filiam meam noui. pe-
 ritura est si quid genero meo acciderit. Filia mea mori-
 tura est, adiciam quod sit indignum, si quid filia meæ
 acciderit, vir eius victurus est. Vide qua te lege constrin-
 xeris: si parueris, viues. **BLANDI.** O conditionem æquam.
 alteri vitam debet, alteri deuouit. **PAPIRII FABIANI.**
 Non possum, inquit, relinquere virum. Quicquam non po-
 test, quæ mori potest? pæne dum falsæ mortis nuntium mi-
 sit, vere recipit. Vir dum nimis amat vxorē pæne causa pe-
 riculi

riculi fuit: vxor dum nimis amat virum, pæne causa luctus fuit: pater dum nimis amat filiam, abdicat. Seruate totam domum, amore mutuo laborantem. Moriar, inquit: hoc patri minaris, viro promittis. Potes sine viro pati: peregrinationem eius tulisti. facilius potes carere eo qui spiritum debet, quàm eo qui impendit?

DIVISIO. Et hæc controuersia non erat in diuinatione. nam præter illam quæstionem, An pater abdicare posset propter matrimonium, reliqua, cum ad æquitatem pertineant, tractationis sunt. Primam tamen coniecturalem quæstionem **LATRO** fecit: proposuit illam, An etiam si non malo aduersus vxorem animo maritus fuit, fecit tamen, vt tam temerarius & inconsultus relinendus sit. deinde, An etiam malo aduersus vxorem animo fecerit. **FVS CVS ARELLIVS** iuris quæstiones subiecit. Non posse illam discedere à viro: nam & hoc iureiurando illam obligauit. hunc enim animum fuisse sine dubio iurantium, vt viui non diducerentur, cum illud quoque cauerint, ne morte diuiderentur. **LATRONI** contrarium videbatur, onerati iurifurandi inuidiam, cum extenuari deberet: & illud iurifurandum contra fortunam videretur, hoc etiam contra patrem. **CERTIVS** contra fecit, & toto dixit iureiurando illam libertatem: illo ca u solutos ipsos vinculo religionis: & ideo non futurum periculum vxoris, si quid accidisset viro. **SILIO POMPEIVS** contra dixit, illam teneri iureiurando: & adiecit, Et si repudio dicta fuerit, non tamen solui fœderis pactioem: & i leo inquit, Honestum mortis titulum vindico: ne si quid acciderit, aut ego pro aliena vxore moriar, aut illa pro alieno viro.

COLOR. **HISPO ROMANVS** hoc colore vsus est, iurandum iocotum fuisse: sicut multa quotidie iurant amantes, & ipsum iurasse: idque oblitum se an iurasset, misisse nuntium, vt experiretur affectus vxoris, non vt perimeret. vxorem intellexit: falsum nuntiam esse, & ex eo se loco præcipitasse, ex quo præcipitata perire non posset: Vt quomodo ego illam, inquit, falso nuntio terrueram, sic illa me falso periculo terreret. **MARILLIVS** præceptor noster licenter verbo vsus est, satis sensum exprimentem, solum diceret vxorem intellexisse mariti mendacium: &

ipsa aduersum temerarios mariti iocos relinquit. Hanc con-
trouersiam memini me videre NASONEM declamare a-
pud rhetorem Atellium Fuscum, cuius auditor fuit. Nam
Latronis admirator erat, cum diuersum sequeretur dicendi
genus. habebat enim ille constans & decens & amabile in-
genium. Oratio eius iam tum nihil aliud poterat videri,
quàm solum carmen. Adeo autem studiose Latronem
audiuit, vt multas eius sententias in versus suos transfule-
rit. In armorum iudicio dixerat Latro: Matramus arma in
hostes, & petamus. N A S O dixit:

*Arma viri foris medios mittantur in hostes,
Inde iubete peti.*

& alium ex suaseria sensum, quem à Latrone mutuatus est,
memini Latronem in præfatione quadam dicere, quod
scholastici quasi carmen didicerant, Non vides, vt immota
fax torpeat, exagitata reddat ignes? mollit viros ocium,
ferum situ capitur & rubiginem ducit; desidia dedocet.
N A S O dixit:

*Vidi ego iactatas mora face crescere flammis:
Et rursus, nullo concutiente mori.*

Hunc autem cum ruderet, habebatur bonus declamator.
Hanc certe controuersiam ante Atellium Fuscum decla-
mauit, vt mihi videbatur longe ingeniosius: excepto eo,
quod sine certo ordine per locos discurreret. Hæc illo di-
cente excepta memini: Quicquid laboris est, in hoc est, vt
uxori virum, & viro uxorem diligere concedas. Necessè
est deinde, iurare permittas, si amare permiseris. Quod
habuisse nos iusurandum putas? Tu nobis religiosum
nomen fuisti. Si mentiremur, illa tibi iratum patrem inuo-
cauit ego socerum. Parce pater, parce socer: non peiera-
uimus. Ecce obiurgator noster, quam effrenato amore
fertur, quamquam esse * filiam preceris: charum quidem,
quod illum ab indulgentia sua auocet. Dij boni, quomodo
hic amavit uxorem? amat filiam, & abdicat: dolet pericli-
ratam esse, & ab eo audipit, sine quo negat se posse viuere.
queritur periculum eius, qua pæne caruit hic qui amare
caute iubet. Facilius in amore finem impetres quàm mo-
dum. tum hoc ponis terminos, vt nihil faciant, nisi consu-
derate; nihil promittant, nisi vt ius facturi: omnia verba
ratione & fide ponderent. Senes sic amant. Pauca nosti,
pater,

pater, crimina : & litigauimus aliquando , & cecidimus : & fortasse, quod non putas, peierauimus. Quid ad patres pertinet, quod amantes iurent? Si vis credere, nec ad deos pertinet. Nec est quod tibi placeas vxor tanquam prima peccaueris. periit aliqua cum viro, periit aliqua pro viro : illas tamen omnis ætas honorabit, omne celebrabit ingenium. Fer, socer, felicitatem tuam. magnum tibi quam paruo constat exemplum! in reliquum diligenti res fact. lumus: errorem nostrum confitemur exciderat iurantibus, esse tertium qui magis amaret: sic dij, sic semper. Perseuera, socer, recipe filiam: ego qui peccaui, poena dignus sum, quare vxore necata, socero causa sim orbitatis? Discedam è ciuitate, fugiam, exulabo: utcunque potero, desiderium misera & crudeli patientia perferam. Morerer, si solus moriturus essem. Declamabat autem Naso raro controuersias, sed non nisi ethicas: libentius dicebat suasorias molesta illi erat omnis argumentatio: verbis minime licenter vius est, nisi in carminibus, in quibus non ignorauerit vitia sua, sed amauit. Manifestum potest esse, quod rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus, inuicem petiit, ut ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret. æqua lex visa est. scripserunt illi quos tolli vellent secreto, hic quos tuos esset vellet. in vtriusque codicillis iidem versus erant: ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Peto, quæ inter arbitros fuit,

Semi bouemq; virum, semiuirumq; bouem.

Secundum:

Et gelidum Borean egelidumq; Notum.

Ex quo apparet summi ingenij viro iudicium non defuisse ad compescendam licentiam carminum suorum, sed animum. Aiebat interim, decentiorem faciem esse, in qua aliquis nauus esset.

CONTROVERSIA XI.

Raptor patrem suum non exorans.

LEX RAPTOR NISI SVVM ET RAPTÆ PATREM
INTRA TRIGESIMVM DIEM EXORAVERIT,
PEREAT. Thema. Raptor raptæ patrem exorans: suum non
exorat. accusat dementia.

CONTRA RAPTOREM PORCII LATRONIS. Moriar, inquit, moriar hodie: ego virum non fleo. Quid contremiscis senectus? quid lingua trepidas? quid oculi obstupuistis? nondum est trigessimus dies. Vitam rogas? dedi, & perdidisti. Mori, inquit, filium vis. ego te mori volo? immo furor tuus, illa caeca & temeraria cupiditas: & inter hæc pater illius, qui nimis citò exoratus est. Quare tam cito senex ille remisit iniuriam? Ne tristiore quidem vultu expugnatam filiae pudicitiam tulit. timeo ne verum sit quod audio, ne nouo inauditoque more de nuptiis puellæ exoratus sit. **CESTI PII.** Quo melius de re iudicare possitis, narrabo me iuuenem. habui patrem sanæ mentis: nec tam seuerum scilicet, vt crudelis esset, nec tam indulgentem, vt incautus. Duxi vxorem, quam pater iusserat: & tamen nuptiarum mearum me poenitet. Fili, nonne sæpe excandui, sæpe reconciliatus sum, sæpe quod negaueram dedi? Ipse dispensasti triginta dies: vt haberet primos socer, medios reus, nouissimos pater. Ne omnia vitia eius à prima adolescentia repetam, virgineam rapuit, patrem acculat. Hæc intra triginta dies. Putas me accusatori promissurum, quod filio negaui? impertrui, inquit, ab illo: alij aiunt illum à te. medijs me diebus accusas. Rapuisti virginem, cum tam libenter viueres? **ARELLII FVSCI PATRIS.** Moriar, inquit, etiamnum minaris: nondum rogas. Quid, inquit, rogabo? iam lassus es, nec vllum adhuc rogasti. Non possum, inquit, exorare tam diu. Nouo more obiicit dementiae constantiam. Quid? ergo tu poteris videre morientem filium? fortasse non potero: & ideo irascor, dum licet. **POMPEII SILONIS.** Hæc audacia eius ex parte culpæ meæ est: nimium indulgenter nutritus est: omnia sibi putat licere, nec ille vnquam me rogauit. Ignouit, inquit. Ita alius ante me rogatus est? Non nosti conditionem legis tuæ: in hac qui pares sententias habent, percunt. ipse ad alienam se misit: lex illum misit ad meam. **RAPTOR NISI ET SVVM ET RAPTAE PATREM EXORAVERIT, PEREAT.** Vis scire, lex vtrum maluerit? non exoratus irascitur. ex duorum patribus eum raptor accusat, qui legem sequitur. **ARELLII FVSCI.** Miraris me dubitare? ipsa lex inter mortem & nuptias dubia est. Quid me in-
 tempesti-

tempestiue proditis lacrymæ? Nondum erat tempus
 flendi. Non est, quod quicquam tibi promississe lacrymas
 putes. fleo, quod necesse mihi est spectare filium morien-
 tem. Quid facturus sim, adhuc nescio. utique tu ante tri-
 cesimum diem nescies. Exorabis, inquis, patrem. Quid
 ergo mihi molestus es, si hoc tibi satis est? O Dij, effregit
 fores. & identidem leges inuocantem coegit pati stuprum
 nisi tam facile puellam exorauit, quam patrem. Mortem
 vita meruit, accusatione deprecatur. Consumuntur inte-
 rim dies. Vter nostrum consumit? Rogo, inquit. Non est
 tuum me rogare. Nunc ego rogare debueram. qui peri-
 clitor. **PAPIRII FABIANI.** Demens sum, vides: turpiter
 viuo meretricem amo, leges ignoro: dies tuos non nu-
 mero, ad iudicem vocatus non adsum. Ergo moriar, in-
 quit, hoc si reo dicis, non curo: si iudici, videbo: si demen-
 ti, non intelligo. Demens, inquit, es. & huic aliquis igno-
 scere potest, qui sic rogat? Vos mei iudices estis. iste habet
 suum iudicem. nec potest inexorablem queri, quem non-
 dum expertus est. **IUNII GALLIONIS.** Rogo, inquit. Num
 sic? si volebas rogare, adiuuisses propinquos, amicos,
 maiorum imagines, lacrymas, repetitos alte gemitus.
 Testor Deos, sic rogaturus fui puellæ patrem. Cum,
 inquit, multum in suppliciis habitum submiseris, cum
 dixeris: Pœnitet quod rapui, quod te priorem non roga-
 ui: cum dixeris te dementem fuisse, deliberabo cum ami-
 cis, deliberabo cum propinquis, deliberabo cum tua ma-
 tre. Me miserum, quam pœne promisi? anime dura. heri
 fortior eras: & multum habeo quod deliberem. diuersi
 me affectus distringunt. inter reum & patrem distrahor.
 Hinc iniuria est, hinc natura. Quid properas? nemo
 tibi præter me rogandus est. Ergo, inquit, misereberis?
 nihil promitto ante tricesimum diem. Miserum me,
 quod tantum triginta diebus irasci possum. longiore
 tempore opus erat. Audi à demente exempla huic cri-
 mini. Denis vicenisque annis inter bella iuuentus conse-
 nuit: nos triginta dies ferre non possumus. Deliberabo.
 lex nihil vult temere fieri, Magna res est, inquit, delibera-
 cogita, tempus accipe. effregisti domum ciuis, ut dicis, et-
 iam misericordis. Morere. non est hoc nocenti graue.
 Ego nihil peccaui: propter te mori cupio. ratio à me

exigitur alienæ culpæ, non meæ potestatis: Quid ergo facturus es? non pronuntiabo ante supremum. Quid sic miraris, si illum citius exorasti? facilius est iniuriam donare, quàm crimen. Agendum in medium senex, cuius misericordia crudelis sum: non putasti mecum deliberandum? Vnde autem scis, quem filium habeam? ego certè adhuc nescio, qualem filiam habeas. Nullum tempus vni verbo angustum est. Iam, inquit, angustum tempus est. & tibi vacat accusare? **VIBII RVFI.** Quis vnquam præter me ignoscere iussus est? iam, inquit, tempus angustum est. ita non putas me subducere quantum superfit? Iam, inquit, tempus angustum est. Angustum erat, si duos rogare deberes. Angustum tempus est, exclamat: nescio quid rogem. Roga ergo. Me priorem rogare debuisti. non dico quia dignior sum, qui prius roger: quia pater tuus: id quod inimum est, propius habito. Huc videlicet illa pars legis pertinebat, vt suum patrem exoret. Patrem natus sic aliquis exorat, si deprecatur? Apparet nunc te primum rogare. Demens sum: immo si vis, argumentum dabo tibi, filius meus moriturus est. nondum testamentum mutavi. **CORNELII HISPANI.** Multi me affectus diducunt: necesse est de aliis querar, de aliis erubescam, de aliis timeam, de omnibus etiamnum deliberem. Ne ille quidem, quamuis dicatur nimis exorabilis, ignouisset, si sic rogatus esset.

PARS ALTERA. ARELII FVSCI PATRIS. Me miserum, pater, iræ tuæ detractum est nihil, & tempori nullum. infelicior sum, quàm si neutrum exorasset. Mortem timeo, postquam mihi homines gratulati sunt. Quid tibi, optime focer, pro ista misericordia tua, qua mihi & patri meo pepercisti, precer, nisi superstitem filiam? **PAPIRII FABIANI.** Non possum dissimulare, pater, quòd illum exoravi, tuum beneficium est. certe cum exoratus est, hoc dixit: Aliud quidem suadebat dolor meus: sed quid faciam? patris tui misereor. Miserere pater, scis, quàm brevis sit aduocatio mea. Misereor, inquit, vis verum dicam, quid dixerit? patris tui. Vnde ego miser ab hoc patre veniens timerem patrem? **CESTII PII.** Timeo mortem, nec iam habeo cui percam. **MARILLII.** Si tibi tam pertinax aduersum me odium est, audacter quid

quid sis facturus, pronuntia. dic exorari te non posse, quid me incerta mortis expectatione suspendis? sollicitus inter somnos quoque velut admotam cervicibus meis securim expauesco. si non impetro vt viuam, hoc certe impetrem, ne diu moriar. Non est quod putetis legem in numero dierum angustam fuisse. lex illius, diu mori. Responde, pater, si seruaturus es filium, iam tempus fuit: si occisurus, iam tempus est: non possum sustinere vltra hæc tormenta. diebus paucis & in me mihi aliud licet. **BLANDI.** Ita parum contigit tibi, quod solus periclitante filio non rogas?

DIVISIO. **LATRO** sic dinisit, An intra tricesimum diem raptor agere possit: sicut non potest qui in custodia est, qui in carcere est. Si cum alio potest, An cum patre possit, cui vitæ mortisque arbitrium datum est. cum illi accusare eum liberum est, quem mortiferum esse non exorasse, etiam cum patre potest agere, An ob id potest, cuius faciendi potestatem lex patri dedit. Ista enim ratione nihil licet, si aut exorari, aut accusare ei necesse est. deinde si possit agere, An debeat. Irascendi causam tractauit, quod alium prius rogauit, quod me non rogauit, quod etiam accusat. Si non exorauit filius, dementia est. tantam dementiam ferre non possum, cum adhuc an exoretur incertum sit. Hic paterno affectu tractauit spem faciendi, non probabat **Fulcum**, qui paulo apertius agebat: * est controuersiam promittere. potest nihilominus & bonus agi pater, & non exoratus. **FABIANVS** eam quæstionem fecit, & in ea multum moratus est: dementiæ non posse agi, nisi cum eo qui morbo fureret: in hoc enim latam esse legem, vt pater à filio sanari deberet, vt non regi. **LATRO** eleganter dicebat quasdam esse quæstiones, quæ deberent inter res iudicatas referri: tanquam, An quicquid optauerit vir fortis, aut tyrannicida, accipere debeat: quasi iam pronunciatum sit, non debere. Nemo quæstionem hanc iam tractat, sicut ne illam quidem, An quicquid pater imperat, faciendum sit. Inter has putabat & hanc esse, An pater ob dementiam quæ morbo fieret, tantum accusari à filio debeat. Aiebat enim manifestius esse de lege & officio patris quæri, & fingi quasdam controuersias, in quibus pater furiosus probari non possit, nec absolui tamen

propter nimiam impietatem, libidinem scdam. Quid ergo, aiebat, nunquam utar hac quaestione? utar, sed cum aliis deficiat. POLLIO ASINIVS dicebat, hoc Latronem videri tanquam forensem facere, ut ineptas quaestiones circuncideret: in nulla magis illum re scholasticum deprehendi, Remittit, inquit, eam quaestionem quae semper pro patribus valentissima est. Ego semper scio, nullum patri curatorem dari, quia iniquus pater sit, aut impius: sed quia furiosus: hoc autem in foro esse curatorem petere, quod in schola dementiae agere. GALLIO & superiore vsus est quaestione, & illam adiecit: An agi cum patre dementiae possit, ob id quod facturus esset; non ob id quod fecerit. neminem iniuriarum accusari, quod iniuriam facturus sit: non adulterij, quod adulterium commissurus sit: ne dementiae quidem, quod demens facturus sit aliquid. Tu vero, inquit, mecum agis, non quod non exorasti, sed quod exoraturus non es: puta enim me hodie exorari. ergo demens videor, qui vno me verbo sanare possum? Lex triginta dies dedit: quia iudicavit aliquid duriores futurum. Etiam si demens est, qui non exoratur à filio, num qui etiam vigesimo? ergo non potes hoc nomine damnare me, quod exoratus non sim, etiam num enim exorari possum. Itaque si quis vestrum agere mecum hoc crimen non potest, ut si quem ad triginta dies exorare possum, post triginta queri non potest, aut crimen non habeo, aut accusatorem. SULO POMPEIVS fecit quaestionem, qua Gallio vsus est, nihil acturum adolescentem, etiam si damnaverit patrem. nihilominus enim periturum, quia lex nullam aliam salutis viam dedit raptorij, quam si exoraverit patrem. LATRO haec omnia quasi membra in aliquam quaestionem incurrentia tractabat, non ut quaestionem: quamquam hoc ipsum in aliam aiebat quaestionem incurrere, in qua quaeritur, An raptor possit accusare patrem intra tricelimum diem. Nam cum dico, non potes accusare eum in cuius arbitrio positum est, moriaris an viuas: non magis quam magistratum in ius vocare, quam de iudicibus tuis ferre sententiam, non magis quam miles in imperatorem suum animadvertere. adicio, Non potes accusare. nihil enim tibi proderit. etiam si damnaveris, morieris. Lex enim;

si non exoraueris, perire te vult. non exoras autem, etiam si damnas. Quare hoc non quæstionis loco ponebat, quod imbecillum putabat. Apparet enim exigere legem ab eo, ut exoret patrem, qui non habet quem exoret. puta enim patrem alicuius esse tam palam furiosum, ut nihil intelligat: hunc exorari à filio non vult. Atqui eodem loco est manifestus. CLEMENS IVSTVS parum hoc putabat valens esse, tanquam quæstionem: satis valens, tanquam argumentum: & illam alteram satis valentem quæstionem, non posse cum patre agi eo nomine, quod non peccauerit, sed tractaturus iste iniquitatem tractationis ponebat, cum diceret, Agere mecum dementiæ, etsi iam potest, nunquid enim peccavi? non sum exoratus, nondum tempus transit, etiamnum exorari possum. quam iniquum est nondum esse me nocentem, esse iam reum!

COLOR. Omnes infamauerunt rapæ patrem, quasi cum raptore colludentem. GALLIO dixit, Ingenuus virginem rapuit, sitamen rapuit. SILO POMPEIVS eandem suspicionem in omnia contulit. Exoravit, inquit, rapæ patrem. Ita tu, cum tam exorabilem patrem haberet, rapuisti? HISPANVS dixit: omnia cito facta sunt: iste cito rapuit, ille cito ignovit nisi demens sum, est aliud suspicandum. ARGENTARIVS dixit, Rapta est, & statim exorata: immo nescio an exorata, deinde rapta. spero te innocentiolem fuisse quàm vis videri. Tu exorasse te dicis. Ego te exoratum puto, dic quid tibi cum socero conuenit? RYFVS VIBIVS dixit: Dic mihi, quid tibi conuenit, quando tibi nuptias promiserit. nec victum te hercules fateberis, cum dies venerit. ASPRENAS dixit: Iam, inquit, non multum reliquum est ex triginta diebus: si ex illo dies numerarem, cum primum exorasti. aiunt iam triginta dies præterisse. LATRO dixit id quod inter sententias scriptum est. adoriar: dic ergo verum. CESTIVS hac figura declamavit, ut rogaret patrem, tanquam exoratus esset rapæ pater: deinde ad hanc sententiam transit: Nunquid peiorem causam habeo, si apud alterum iudicet? LVCIVS eadem figura declamavit, & HISPO ROMANVS: sed transit mollius. Scio quid responderi mihi possit: Facile est domestico iudici sa-

tisfacere. Videro te, cum ad raptæ patrem veneris. In hac
 controuersia TRIARIUS dixerat: Non scies an exores, nisi
 vltimus dies venerit: & tunc, quoad lucebit, perseuerabo.
 Deinde cum scholasticorum summo fragore: & tu quis
 quis ex carnifex, cum strictam sustuleris securim, ante-
 quam ferias, patrem respice. Belle deridebat hoc ASTI-
 NIVS POLLIO. Filius, inquit, ceruicem porrigat, carni-
 fex manum tollat, deinde respiciat ad patrem. & dicat:
 AGON? quod fieri solet victimis. Sed ioco quoque remo-
 to, aiebat rem verissimam, non posse carnificem venire,
 nisi eo tempore quo iam pater exorari non posset. CRIS-
 TIVS ex altera parte hoc colore vsus est: quia priorem
 rogasset raptæ patrem, suspensum esse volui, statim illum
 securum esse nolui. De me queritur, quod illum potius
 cogitare de patrimonio filij, quam de periculo volui. LA-
 TRO hoc colore vsus est. Scitis periclitantes alieno ar-
 bitrio agere: illi qui circa erant sodales, qui occurrerant
 amici paterni, aiebant: Eamus statim ad raptæ patrem. in
 huiusmodi casu illi rogantur: nam raptoris patres rogant.
 SILO POMPEIVS diuersum colorem huic securus est. Non
 erat, inquit, duritia patris mei: item amici suaserunt, ad
 raptæ patrem iremus, ne noceret apud illum quod tar-
 de suum exoret patrem. HIRPO ROMANVS bello docifi-
 mo vsus est, Vultis, inquit, amici eamus ad raptæ patrem?
 occurremus. ille domi est. FVSCVS ARELLIVS dixit: Ille
 prior rogatus est qui magis timebatur. TRIARIUS à par-
 te adolescentis dixit: time ne mutetur etiam exoratus.
 Hunc sensum non imprudenter SILO POMPEIVS impro-
 babat. aiebat enim non posse mutari semel latam senten-
 tiam. Quidam voluerunt videri, cito exoratum raptæ
 patrem: quidam tarde. FVSCVS ARELLIVS dixit: Magnam
 partem legis consumpsi: nec de mora queror: raptæ pa-
 ter rogabatur. CRISTIVS non probabat, & hac sententia
 vsus est, cum hunc colorem arguendum putaret: Vult
 videri rogatum diu raptæ patrem, effecit vt videatur
 eum diu non rogasse, malo autem videri hoc patrem tar-
 de exorari, quam tarde rogari. HERMAGORAS solebat
 interdum diu schemata prosequi, interdum breuiter &
 fortius attingere: sicut in hac sententia fecit, cum suspi-
 cionem facere vellet, inter raptæ patrem & raptorem col-
 lusionis.

lusionis: Πέπρωται, φησὶν, ὁ τῆς φαρμακείας πατήρ ὅδε. αἷς πε-
 ρέως μόνον ἔσθ' τῆς φαρμάκων. Artemon dixit: λέγε σέ πρ. Οἱ
 * αἷς πατέρες τῆς ἐφ' αὐτῶν κείται, σ' ἐπιπλάσει, καὶ
 σιανῶς αἰεί. Glycon dixit: μάλα δόσῳ, σέ μίσην . . . ἔπ' ἐφ'
 ἴδω Ω Κ Ρ πόπερον ἀπὸ τῶν μίσην, ἔσθ' αἷς αἵται ἔλθον. Per-
 suasus est, ait, hic corrupta pater, quam cito tantum non an-
 te corruptionem. Artemon dixit: Dic te aliquis . . . ad cor-
 rupta patrem Antiphona iacet, te aspicit, & semper tacet.
 Glycon dixit: Valde animi pendeo, te medium adhuc asse-
 cutus sum . . . virum repelle anxiam curam, cuius antea
 repuli commiserationem. Hunc sensum Commodius dixit LE-
 PIDVS, Neronis præceptor: Miser eris, nisi etiam ultimo
 die egomet iam tui miserer. DIOCLÈS CARYSTIVS à
 parte patris ethicos dixit: ἑβῶν ἀσπὶ, ἑβῶν ἀλιείας τίς ἀρ' ἤρ-
 πασέ σέ καὶ εἰς τὴν παρελθόντα; εἰς τὴν παρελθόντα καὶ ταῦτα ἦτοι ἰσθὲς ἑ-
 βέδ' ἔσθ' ἠτοι ὁμοίον. Inclamabant ciues, inclamabant pisca-
 tores, qui suam te rapuit? ad quid adfuisi? ad quid adfuit?
 præsertim positus insidiis, siue adhibens quiddam simile.

CONTROVER. XII.

Nepos ex meretrice susceptus.

THEMA. Abdicauit quidam filium. abdicatus se con-
 tulit ad meretricem: ex ea sustulit filium. ager ad pa-
 trem misit. cum venisset, commendauit ei filium suum, &
 decessit. adoptauit puerum. ab altero filio accusatur demen-
 tia.

PRO PATRE. FORCII LATRONIS. *Qualem vidi! i-
 ipsa fungebatur officiis, sedula circa lectum ægrotantis in
 omnia discurrebat ministeria, non impulsis tantum, sed
 laniantis capillis. Vbi est, inquam, meretrix? Venit ad me se-
 dulo, qui diceret: Filius antequam moritur, rogat venias.
 Non expectaui, dum iste permitteret, amens cucurri. Cete-
 ra quemadmodum narrem scio: steterim, an sederim, quid
 loquutus sim, quid audierim, nescio: hoc vnū scio, iacuis-
 se me inter duos filios: accedē huc puer, depositū, crimen
 meum; non habeo miser, cui te moriturus commendem.
 CESTII PII. Recepti in sinum nepotem. Vultis, & hūc ab-
 dicem? duos filios tuli. huic numero iam adueni. Patrem
 accusat, fratrem infamat, infantem persequitur. Rogo vos?

non satius est meretricem amare, quàm neminem? Noui generis dementia arguitur: satius etiam, si non agnoscerem meos. Tradidit infantem, & expirauit: non habuì cui redderem. Offerebam me propinquis, expectabam, vt aliquis pro abdicato rogaret, nemo audebat propinquorum fratre cessante. illa videlicet in hac cogitatione tacebat. Nos rogabimus, cum frater non audeat? Meretricis, inquit, filium recepisti: nempe eius quæ meum receperat. Fateor me aliquando insanum fuisse. Nescio quis esset abdicatus: meliorem extulì. PAPIRII FABIANI. Quam nihil in domo illa meretricia fœdi vidi! assidebat mulier tristi vultu affecta, ægro simillima ipsa, demissis in terram oculis. Pater, inquit, nihil tecum frater locutus est? in sinu meo & filium & animam deposuit. domum perituli. dementia vocat, quod infantem non abdicauì. Quid facerem? negarem aliquid filio, cum me rogaret pro filio? Ignosco tibi, quòd tam durus es. ægrum fratrem non vidisti. Ille magni successor modo patrimonij natus in lectulo precario moriebatur. Non seruatorum turba circumstabat, non amicorum: inter infantem & mulierculam, deficientis adolescentis spiritus in aduentum meum sustinebatur. Vt intraui, cadentes iam oculos ad nomen meum erexit, fugientemque animam retinuit. Pater, inquit, quòd adhuc nihil deprecatus sum? non contumacia feci, fratri mandaueram. Indico tibi crimina mea: expirantem coheredem tuum ad vitam volui reuocari. Vt saluus esset, rogauì deos: & licet dementia vocès, si vixisset, recepissem. ARELLII FVSCI PATRIS. Securior eram, quoniam putaueram illi omnia præstate fratrem, cum subito nuntiatum est, in vltimis esse filium: nec hoc à fratre ò me miserum, quod solum nepotem recepi. ALBVTII SILLI. Vt vidit vxorem, vidit & fratrem, circumspiciebat & patrem. IVLII BASSI. Tibi debeo mulier, quòd habuit filius meus in qua domo ægrotaret. Pudet dicere: vt nepotem agnoscerem, rogatus sum. Non potest vno crimine dementia intelligi. Nemo sine vitio est. in Catone moderatio, in Cicerone constantia desideratur. ad summam, tres fuimus: omnes peccauimus: ego, quod abdicauì: frater, quod tacuit: tu quod pro fratre non rogasti. Non sum vno herede contentus: duos habere

habere volui : & quo magis concupiscam , habui. Mi-
sit ad me affectus æger , non ibo ? mihi crede , aliter , a
diis de cohærede. Cogitate & quis roget , & quem roget.
videbitis negare non posse , nisi qui accusare possit & pa-
trem.

ALTERA PARS. PORCII LATRONIS. Quem ho-
nestius subiecit meretrix quàm peperit. Pater istius incer-
tus est. bene cum ipso ageretur , si & mater. FVSCI A-
RELLII PATRIS. Errat , si quis sit qui me putet pecu-
nia moueri : primum affueui coheredem habere , deinde
olim iam cum puero isto paterna diuisi , quia mulieri ille
frater donauit plus quàm pro sua parte. ROMANI HISPON-
NIS. Incidit in meretricem inter omnia mala , fœcun-
dam. Verà inimicæ. Noscis quibus ante in cubiculum ri-
ualis venit , quàm maritus. ARGENTARIJ. Cum ab-
dicaret , aiebat : Hoc scilicet expectabo , donec hac è
meretrice liberos tollas. Mulier , nescio an aduersus pa-
trem iniuriosior sis , quòd abstulisti illi heredem , an quòd
dedisti. ALBVTII SILI. Sine veniant illuc amici , sine
propinqui : nunc erubescunt in domum meretricis accede-
re. Mulier quæ sine præfatione honestè nominari non pò-
tes , cedo istum puerum nulli agnoscendum : sed mater af-
ferat. Seuerissimus pater abdicauit etiam ; quem sciebat
suum. Erat in domo puer , qui omnes vocabat patres. Ad-
optauit eius filium , propter quem etiam suum eiecerat.
CESTII PII. Nullum genus iudicum recuso. si seueri e-
runt , nocebit isti , quòd receperit meretricis filium : si ele-
mentes , quòd abdicauit suum. Clamauit pater. In domum
ergo meam meretrix veniet , aut (quod turpius est) filius
ad illam ibit ? Misit in domum nostram publicum pue-
rum. Quis illis nuptiis interfuit , nisi aut abdicatus , aut ab-
dicandus ?

DIVISIO. LATRO sic diuisit , An pater ob illam adoptio-
nem accusari possit , an ob hoc debeat ? omnes infamauerunt
adolescentè , quasi illius criminationibus factum sit , vt fra-
ter abdicaretur. Et ideo sentètia laudatur FABIANI : Nihil
tecum locutus sum. Cum hoc vau puero noceat , quòd ex
meretrice natus est , omnes operam dederunt , vt quantum
in controuersia licebat , huic vitio mederentur , efficerent-
que , ne quid in illa videretur meretricis fuisse , nisi nomen

MARILLIVS decenter hoc dixit, simul obiticiens fratri impietatem. Nihil, inquit, in illa domo meretricium fuit: scires, si mecum fuisses. ALBVTIVS ethicos, vt multi putant, dixit: certe laudatus est, cum diceret, Exeuntem persecutus est. non probabat hanc MESSALLA sententiam: Non habebit, inquit, fiduciam, si mauult videri recepisse puerum quam abduxisse: & qua ratione eum adoptasse, non quia debuerit, sed quia secutus est. Fuit autem Messalla exactissimi ingenij in omnis quidem studiorum partis, Latini vtique sermonis obseruator diligentissimus. Idem itaque cum audisset Latronem declamantem, dixit: Sua lingua disertus est. ingenium illi concessit, sermonem obiecit. Non tulit hanc contumeliam Latro, & pro Pythodoro Messalla orationem disertissimam recitauit, * quam suaforiam Theodoro declamauit per triduum. quæ dixerit, suo loco reddam, cum ad suaforias venero.

COLOR. A parte adolescentis non vnus omnibus color placuit. Quidam personam eius qualem acceperant, introduxerunt duram & asperam. Ex quibus fuit & HIRPO ROMANVS. IVNIVS vnum aiebat efficiendum, vt non durus videretur, sed seuerus. In hac parte dixit nobilem illam sententiam, quam Fabius Maximus circumferebat: Venit assidue in domum meretricis: non recedit, paulum abest, quin nouerca sit. CESTIVS bella figura egit: Dementia, inquit, res est sanitati contraria. Non queram extra exempla sani hominis, & quod pater me rogar, ipsum sibi comparabo. Fuit aliquando sanus: tunc quid faciebat? Oderit luxuriam, vt castigaret: nunc iam seuerus. senem putabitis sanum, si vobis in lupanari ostendero? Sic declamauit, vt fratri patrem daret accusatorem, & illum argueret sibi ipsi comparandum. LATRO fratri pepercit puerum pressit, & dixit, fratris filium non esse, & ne fratrem quidem hoc fieri voluisse. illa verba ab ægro impetrata. FABIANVS ex omnibus istis colorem secutus est optimum, qui aiebat, dicere Messallam non tantum bonam partem adolescentis fieri, sed etiam honestam obiecit pater, quod fratrem abdicasset, non schemate, sed certo. Nihil, inquit, peccauerat. amat meretricem, solet fieri. adolescens est. expecta. emendabitur, ducet uxorem, quare tunc non egisti dementiæ? Expectabat

pœnitentiam tuam. aiebat, iam resipiet. Hoc per transi-
tum obiicere cœpit, quod non recepisset, quod vidisset in
lupanari habitantem. Abdicasti, inquit, vt emendares, non
vt vitia augeres in dies. nullum illius vitium ætatis est. a-
gior est. recipe antequam aliquid faciat, cur mox pudore
moriatur. Ad vltimum obiecit illi, quod agrum non
sustulisset. Potest, inquit, conualescere, si viderit penates
suos, mitius certe morietur in paterno solo suo. *Quære*, in-
quit, tu apud fratrem non fuisti? & ego queror. Ille cum
ad te mitteret, putauit se ad duos mittere. *Vtinam tecum
fuissem, pater: redisses illinc cum filio, sed tuo.* De ado-
ptione nouissime questus est. & hæc figura: Abstulisti mi-
hi fratrem, cum quo natus sum, cum quo educatus sum,
vt dares istum. Indignor hanc fratri meo contumeliam,
vt huius vocetur pater. Sed vt aliquid iocer, **FABIANVS**
MAXIMVS nobilissimus vir fuit, qui primus foro Roma-
no hunc vomicum mörbum, quo nunc laborat, intulit, de
quo **Seuerus Cassius**, antequam ab illo reus ageretur, di-
xerat: *Quasi disertus es, quasi formosus es, quasi diues
es, vnum tantum es: non quasi, alapam.* * Hanc contro-
uersiam cum declamaret **Maximus**, dixit: *Quasi trico-
lum tale, qualia sunt quæ basilicam infestant.* Dicebat
autem à patre, omnes aliquid ad nos imbecilli alter alte-
rius onera detulimus. Accusatur pater, in vltimis annis,
nepos in primis abdicatur: nullus autem, * *Hæc subinde
refero, quod æque vitandarum rerum exempla ponenda
sunt, quam sequendarum.* In hac controuersia **LATRO**
contrariam rem controuersie dixit, sed sibi. Declamabat
illam, **Cæsare Augusto** audiente & **Agrippa**, cuius filios
nepotes suos, **Cæsar Lucium** & **Caium** adoptaturus die-
bus illis videbatur. Erat **Agrippa** inter eos qui non nati
sunt nobiles, sed facti. Dum diceret partem adolescentis
Latro, & tractaret adoptionis locum, dixit: *Nam isti ado-
ptione nobilitati fuerunt. hæc & alia in hanc sententiam.
Mœcenas* innuit patri. fascina recusare. finire iam quidam
declamationem putabant. hanc malignam rem (* *Mœcenas*)
esse: effecisse enim nobilem, non vt audiret quæ di-
cta erant à **Cæsare**, sed vt notaret. Tanta autem sub diuo
Augusto libertas fuit, vt præpotenti tunc **M. Agrippæ** non
defuerint qui ignobilitatem exprobrarent, **Vipfianus A-**

grippa fuerat, Vipsanij nomen quasi argumentum paternae humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur, cum defenderet reum, fuit accusator qui diceret M. Agrippam, & quod medium est, volebat Vipsanium intelligi. Fuit qui diceret: Concurrite, Agrippa malum habebis, responde diis. Ea in parte utique mihi videtur admiratione dignum: diuus Augustus; sub quo tantum licuit. Sed horum non possum misereri, qui tanti putant caput potius quam dictum perdere. Latro dignus fuit miseratione, qui ne excusare quidem errorem suum potuit. Nihil est autem crudelius quam sic offendere, ut magis sis offensurus si satisfeceris.

CONTROVERSIA XIII.

Torta à tyranno pro marito.

THEMA. *Torta à tyranno vxor, nunquid de tyrannicidio sciret, perseverauit negare. postea maritus eius tyrannum occidit, illam sterilitatis nomine dimisit intra quinquennium non parientem. Agit illa ingrati.*

PRO VxorE. PORCII LATRONIS. Si cum * iheris torta est, & incaste: Escende, inquit, occide tyrannum. nisi occideris, indicabo. Subiniecta manu satelles: Quid moraris, inquit, iam exposita tormenta sunt. Bene est, inquit mulier. ad stuprum vocor. Instabat quotidie viro vxor, exigebat tyrannicidium. Tempus est: Escende. Si nihil aliud, ut liberos habeas, nisi tyrannicidæ paritura non sum. Miraris, si eo tempore matrona dicere potuit, Escende, occide tyrannum? comes sequeretur, nisi me inutilem dimisisset tyrannus: Escende, ego iam feci tyrannicidium meum: Eas nuptias tyrannicidium diducit, quas non diduxit tyrannus. **CESTIIPII.** Subito infelices nuptias oppressit tyrannus. Trahebantur matronæ, rapiabantur virgines: nihil tutum erat: nulli feliciores tunc videbantur, quam qui liberos non habebant. Quædam itaque elicere conceptos: quædam fecunditatem suam moratæ sunt. Quod ad hanc pertinet, agit fortuna gratias

gratias, quòd illo tempore nihil peperit. Tyrannus suspicatus est, istum nescio quid de tyrannicidio cogitare, siue isti aliquid excidit, siue magna consilia non bene vultus tegit. Vtique de vxoris garrulitate queri non potes- cum scias, quemadmodum taceat. Misit itaque satellites: Attractare, inquit, vxorem, & adiecit, si quos filios habet. Veniunt in domum crudelissimi carnifices, in quorum vultibus erant tormenta, iactatur misera inter satellitum manus, & toto itinere non ducitur, sed detrahitur. Isti de tyrannicidio: audacter iam consilium iudicemus. Iam enim puto licet. Nupsit isti propter liberos: sed infelices nuptias cito tyrannus oppressit. hoc publicum diuortium fuit. Rapitur in arcem mulier, inter satellitum manus vexatur atque distrahitur. Hanc aliquis etiam si non tor- queatur, non parere miretur: imposita in eculeum, sæpius absentem virum respexit, quam præsentem tyran- num. Quàm multas matres audiui illo tempore: Quid- nam volui, quæ peperit? ARELLII FVSEI PATRIS. Ex- plicatur totus tyrannicæ crudelitatis aduersus infelicem foeminam apparatus, & illa instrumenta virorum quo- que animos ipso visu frangentia, ad excutiendam mulie- bri pectori constantiam proponuntur: instat tam denun- tiationibus, quàm tormentis tyrannus, & minando tor- quer. Tacet. Videt intentum tyranni vultum, videt ocu- los minaces; & tacet. plus tibi præstare non potuit, si de te liberos sustulisset. Cæduntur flagellis artus, verberibus corpus abruptitur, exprimiturque ipsis vitalibus. Tacet. An sit tibi ista datura liberos nescio. tyrannidium dedit. Ita est, mulier non vis parere, delicata es, cruciatus puer- peræ times. Fremebat indignatione captæ ciuitatis mari- tus, & consilio suo, & vxoris adiutorio fortior, quomodo occidam tyrannum? Quæ pars accidenti maxime vacat? vbi custodiæ cessant? vbi naturæ loci minore munimen- to virtutem submouet? Sic vir & vxor mentem exerce- bant. miraris si transit quinquennium inter vxorem tor- tam, & virum occupatum? læuiebat etiamnum tyrannus: torquebantur in conspectu viro- rum vxores. penitebat matres fecunditatis suæ. HISPO ROMANVS inquit: Desiderabas liberos, vt sint quibus relin- quas patrimonium. Ingratè, ita tu hac salua heredem non habes

nullum tormenti genus omisit, omnia membra laniata, omnes partes conuulsæ sunt, scissum corpus flagellis, exustum, conuulsam tormentis. ignoscetis puto mulierculæ, si dixerò: Fessa est. **HISPONIS CORNELII.** Contabatur ille: nec vllis adhortationibus in tyrannicidium poterat impelli. profusus cum vxorem vidisses, posses timenti ignoscere. Assidue tormenta variantur: accenduntur extincti ignes: tortor vocatur, sub quo mariti vxorem prodiderant. pacisci me tecum puta. Ut taceam, donas quinquennium? Quid tyrannicidio gloriari? tanquam non facilius sit occidere tyrannum, quàm sustinere? Duplici beneficio vxori suæ obligatus: & quod non est occisus, & quod occidit. Fastidit sterilem, qui fecit. **IUNII GALLIONIS.** Instabat tyrannus. Torque. Illa pars etiam potest subiici in ignes, in illa parte iam exaruit cruor: seca, verbera, oculos lancina, faciam ne viro placeat. **PAPIRII FABIANI.** Describam nunc ego cruciatus, & miseram corporis patientiam inter tyrannica tormenta sæuentia: extincti sanguine refouebantur ignes: hæc desinebat torqueri aliquando, vt sapius posset. Exquisita verbera, lamina, equeleus, quicquid antiqua sæuitia inuenerat, quicquid & noua adiecerat, quid amplius dicam? tyrannus torquebat, & cum de tyrannicidio quæreret. O nos felices, quod nullis aucta puerperis fuit, acnit hanc. fecit tyrannicidium silentio, certe tyrannicidam. Conuulsis laceratisque membris, nec adhuc sufficientibus, non dimissa est ex arce, sed proiecta. Quid est quod vxorem dimiseris? nunquid premit censum onerosa sumptibus, & vt sæculi mos est, in deterius luxu fluente. muliebris ambitio certamine matuo vsque in publica damna priuatim insanit? Nunquid gemmas & ex alieno litore petitos lapillos, & aurum vestemque nihil in matrona rectorum concupiuit? Si talis esset, facile illam corrupisset tyrannus. Expecta, potest parere. Non responderet ad propositum, nec ad certum diem sæcunditas. sui iuris rerum natura est, nec ad leges humanas componitur: modo properat, modò vota præcurrit, modo lenta est & demoratur. Expecta modo. paries. Quid dicis? non potest fieri. quare? quia torta est. imputat tibi quod publicata est. imputat tibi quod torta est. Imputat tibi quod sterilis est.

IVLII BASSI. Aiebat tyrannus: Vre, cæde ventrem. **ARGENTARII.** Cæde ventrem, ne tyrannicidas pariat. **TRIARI.** Non ex formula natura respondet, neque ad præscriptum calus obsequitur. semper expectari fortuna mauult, quàm regi. Alicubi offenditur improuisa segetum maturitas, alicubi seram magno scœnore moram redemit. Licet lex dies finiat, natura non recipit. Quid faciam? Non agam gratias, quòd non indicauit vxori meæ, ne votis in gratiam. Aiebat tyrannus: Indica, nulla tua culpa est. Ceditur, tacet. vtrum putas mirandum esse, tuum tyrannicidium, an huius silentium? Expectasse aliqua per longum tempus maritum dicitur. quanta laus est seruasse, cum expectasse tanta sit? Alia desiderio viri attonita, in ardentem rogum se misisse. hæc non cum viro arsisset, quæ pro viro arsit? alia pro incolumitate mariti vicaria morte decedit. Cedo hanc, nec in tormentis oppressam. morte amplius pro viro præstitisset, si quid amplius elegisset tyrannus. **MARCELLI.** Si tamen peccasset in partu. ignosci ei posset. Nupserat enim isti occupato. Crudelior es etiam illo, quem occidisti, tyranno. ille torfit & dimisit ad vitum. **ALBVTII SILI.** Vicerat sæuitiam patientia: deerat iam sanguis, sperabat fides. aliquando proiecta est. differebatur distortis manibus, emotis articulis, nondum in sua membra artus redierant. Talem vxorem tortor dimisit ad partum. Ingratus vocabatur, quod in præmio nullam vxoris fecerat mentionem. Res tuas tibi habe. iniicere debuit manum, & ipsum inter res suas trahere. nihil amplius pati debes quàm vxori. mihi crede: maius fuit tyrannicidium pati, quàm facere.

PARS ALTERA. ARGENTARII. Ego torta sum. Merito obiiices, nisi te vindicasset. **FVLVII SPARSI.** Vobiscum, Iudices, loquor**.

DIVISIO. Controuersia hæc reum facere primum, si materia patitur. Non accepi quidem, & reddidi: aut accepi quidem, sed non potui reddere, aut ista nouissima, non facere. Non quisquis non reddidit beneficium, ingrati tenetur. animus æstimandus est non reddentis. **POLLIO ASINIVS** aiebat nunquam tentandas esse quæstiones: primam manifesto obtinere posse, qua negamus nos beneficium accepisse. perit tota causa. Nisi in hoc vicir. Apparet

animum ingratum esse, qui ne fatetur quidem se accepisse beneficium. GALLIO noster putat quotiens possit, hoc auferendum aduersario: quotiens non possit, concupiscendum: quotiens ne hoc quidem possit, transeundum, quasi donemus, & possimus quidem facere controuersiam, sed nolimus. Idem Attico Vipsanio Apollodori discipulo placuit. Hoc ille amplius. Quoties non potuerimus, aiebat, an beneficium acceperimus, controuersiam facere, hoc modo faciamus, non esse tam magnum, quam ille dicat: sicut in criminibus facimus, quotiens negare non possumus, esse quidem crimen illud fatemur, sed leniore pena dignum, quam accusator arguat. LATRO in hac controuersia non dubitabat facere primam questionem, an beneficium dederit, hoc in hæc diuise: Etiam si scisti de tyrannicidio viri, nec indicasti, non est beneficium scelus non facere: deinde ne scisti quidem. Non enim tibi indicavi, nec tam magnum consilium, virilibus quoque animis graue, commissi muliebri garrulitati, quæ id solum potest facere, quod nescit. Etiam si dedit beneficium, an receperit. Occidit tyrannum, libertatem mihi, tibi vltionem reddidi plenissimam: persecutus sum nefarium hostem, illic occidi ubi torserat. Dices me Reipubl. causa fecisse. & tu Reipub. causa tacuisti. Tutus sit, quod lege fecerit. Deinde vltima æquitatis tractatio. An quod fecit, facere debuerit. Hoc diuise in hæc duo: An iam certam sterilitatem vxoris bonæ ferre debeat: an ne sterilis quidem pro certo sit. Noui declamatores Posinos** cum Apollodoro, qui reus veneficij fuit, & à Pollione Afinio defensus, damnatus Massiliæ ducit, & hanc questionem fecerunt in hanc controuersiam, An inter viros & vxores data beneficia ingrati lege teneantur. Non est beneficium, sed officium, facere quod debeas: vt si filius patri se dicat beneficium dare. Hanc questionem fecit & Gallio noster. BLANDVS in vltima parte controuersia, quæ de Republica disputatur, questionem fecit, An quinquennium numerari debeat excepta tyrannide, illud tempus non debere imputari quasi sterili, quo matres etiam editos partus abominatæ sunt, illud tempus imputatur foeminis in Republica quando pariunt non plus tyranno. Huic subiecit, An etiam si & aliis imputari tempus tyrannidis solet, huic non debeat.

beat. LATRO ex suo more * has non quæstiones putabat, sed membra illius vltimæ partis. ex æquitatis quæstione pendentia. An sterilis quidem, alius reperti, an non quæcunque quinquennio non peperit, sterilis est. Quid enim si vir alicuius abfuerit toto pæne quinquennio in peregrinatione? viro imputabitur. Quid si vir ægrotauerit? quid si maritus euitatus inutilis in concubitu vxoris suæ iacuisset, imputaturus fuit? quinquennio quæritis, quare non peperit? tyrannus erat. Nemo non cum parentibus suis querebatur, quod natus esset. Hæc, quod torta est; hic quod maritus occupatus tyrannicidio non vacauit in vxoris voluptates. BVTRO aridus quidem declamator, sed prudens diuisor controuersiarum, contra Latronem sentiebat. BLANDO accedebat. Aliud enim esse aiebat, quæ intra quinquennium non potuit, non vtiq; sterilis est: aliud, quæ intra quinquennium non peperit, non statim dimitti potest sterilitatis nomine. Hic quæritur de conditione iuris, illic de spe fecunditatis. Sed Blandum quoque arguebat: aiebat enim sic fuisse quærendum, An tyrannidis tempus excipi deberet: deinde, etiam si non in aliis, an inter has gradus est. sed ipse sic hanc in partes quæstionem diuidebat: An quæcunque quinquennio non peperit, tanquam sterilis dimitti possit. Posset enim accidere, quod Atheniensibus in bello accidit, vt liberi & coniuges in aliquo tutiore loco deponantur. Imputabitur hoc tempus fœminis, quo viros destituunt, non quo non habent. Sic tyrannus non vetuisset istam parere, quin interemisset. Et cum hoc vehementer impleuisset, & probasset, non omnes posse dimitti, si quinquennio non perissent, tunc illo transit, An hæc posset. & hic etiamnum non hoc quærebat, an deberet dimitti, sed an posset. Et hoc contra Latronem dicebat: Quomodo istam quæstionem putas in æquitatis tractionem cadere, cum quid liceat quæritur, non quid oporteat? hæc enim, an hæc possit, per illum non posset, quia tyrannidem non ceperat. Aliquod tempus impune à legibus miseræ faciunt. Non dico quia torta est, sed hoc adhuc, propter æquitatis tractationem reseruo. Sed non peperit, quia turmaxima in cogitatione occupatus, nihil de liberis cogitauit. PASSIENSVS vir eloquentissimus, & temporis sui primus orator, hanc subtilitatem actionis non probabat in Latro-

ne, sed assentiri dicebat, ideo quaestiones tractandas per se esse, si haec mulier iusti repudij ageret, non ingrati. Ita non queritur an legitime, sed an ingrati dimissa sit, itaque in aequitatis tractationem cadunt, etiam quae iuris sunt. Nam cum quaeratur, An potuerit haec dimitti, etiam si licuit: apparet, quod utique non oportuit, si ne licuit quidem. **ARRELLIVS** decentissime fecit: solebat enim fere in aliquas figuras declamationem describere, & prius egit iniusti repudij, deinde ingrati: in quibus putat esse an illum beneficium viro contulerit, à quo tanquam iniuste dimissa. Hic omnes quaestiones ad sterilitatem & aestimationem quinquennij pertinentes libere tractavit, deinde transit in ingrati accusationem.

COLOR. **CESTIVS** pro viro introduxit colorem. Quo tempore vxor torta est, nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam: postea cogitavi, & haec ipsa cogitandi causa fuit, vxoris ultio. Vtrumque secutum est, vt illa marito insolentiam imputare non posset, maritus illi tyrannicidium posset. **LATRO** dixit: si iam tum de tyrannicidio cogitasset, vxori non indicasset. **FABIANVS** philosophus colorem magis bono viro conuenientem introduxit, quam oratori callido. Dixit enim, & cogitasse tyrannicidium, & vxori indicasse: & illam tum quidem fecisse, quod probam feminam facere oportuit: nunc peccare, quod putet beneficium esse, recte facere. Hic color illi & illa parte profuisset. Si beneficium putas te dedisse quod tyrannicidium non prodidisti: Ego prior dedi, qui tibi tyrannicidium credidi, repudium ex tuo quo vis liberorum cupiditatem, quo semper uti tanquam vir eius debnisset, postea magis tanquam tyrannicida. **LVINICIUS**, Vinicij frater, Fabiani colorem valde probabat, & aiebat, onerari vxorem vno modo posse, si nihil ynquam secretum ab illa maritus habuisset. Si dixerit, inquit, post tormenta se de tyrannicidio cogitasse, tum tyrannicidium vxori melius deberi meruit, si torta tyrannicidam fecit, quam si tacuisset. Apparet & aliquid de tyrannicidio cogitatum de quo tyrannus vsque eo suspicatus est, vt torqueret. Dixerit, cogitasse quidem se de tyrannicidio ante tormenta, sed vxori non indicasse: augebit vxoris beneficium. Liberius enim potuit, ait, tyrannicidium indicare, quod

quod illi commissum non erat. Potuit enim vxor, etiam non indicante marito, tam magni consilij molitionem deprehendere. At si hunc colorem Fabiani sequor, mutam officium. Si olim de tyrannicidio cogitavi, honestior sum verus tyrannicida: & non priuatis, sed publicis malis ad vltionem impulsus. Si cum cogitarem, non celavi vxorem: facilius persuadebo, me malum hodie maritum non esse, cui semper tam deditus fui. Ad vltimum hoc consequar: si quod audierat, tacuit, non beneficium est, sed fides. Hic est L. VINICIUS, quo nemo ciuis Romanus in agendis causis presentius habuit ingenium: quicquid longa cogitatio illi praestitura erat, prima intentio animi dabat: ex tempore causas agebat, sed non desiderabat hanc commendationem, vt ex tempore agere videretur. De hoc eleganter dixit diuus Augustus: Vnus Vinicius ingenium in numero habet. HISPOROMANVS maligne & accusatorie: Nihil, inquit, ego isti narraueram: ista, vt erat necesse, aliquid ex vultu, aliquid ex nocturnis vigiliis suspicata est, vnde emanauit sermo, scietis. Videtis, quo veniat tyrannus, non ad amicum meum, non ad seruum, sed ad istam, quae nihil negotij habuisset, si tacuisset. Tua enim causa tacuisti: sciebas te petituram, si confessa esses tyrannicidium. HYBREAS dixit.*

CONTROV. XIV.

Pater & filius luxuriosi.

THEMA. *Quidam luxuriante filio luxuriari coepit: accusatur à filio dementia. Contradicitur.*

PRO PATRE. PORCII LATRONIS. Vtriusque tamen comparetur luxuria. Tu consumis patrimonium patris tui: ego accusatoris mei. nauiga, milita, peregrinare, quare adolescens, vttere senex. Accusator meus inter se contrarios affectus habet: cupit reum damnari, crimen absolui. CESTIPII. Potest nobis conuenire. similes sumus, puta te patrem: dic quid me velis facere. Si tam bona fide frugi es, & hoc imitor. Te ego imitor, an tu

me? Rogo vos, ego prior cœpi: tu posterior luxurias. Patrimonium, inquit, computemus. Sed tu senex, inquit, hoc dicis: Luxuria tua serius cœpit, citius desinet. **ARBELII FVSCI PATRIS.** Sed tu, inquit, senex es. vnde scis te non futurum luxuriosum senem? Omnia à te vitia: quod vnguento coma madet, tuum est: quod laxior vsque in pedes tunica demittitur, tuum est. Quid est quod aliud à te senes discant? quid porro? domus nostra luxuriosos duos non capit? indulgentius te abdicare non potui. Ecquid mihi licet seniles annos meliore vita reficere? hoc nouissimum meum meritum est: sed quod tibi proxime imputo, pro te etiam luxuriosus factus sum. **FABIANVS.** Noli pecuniam concupiscere. quid tibi dicam? Hæc est quæ auget discordiam, vrbes & terrarum orbem in bellum agitât, humanum genus cognatum natura in fraudes & scelera mutua instigat: hæc est quæ senes corrumpit. Quidam summum bonum dixerunt voluptatem, & omnia ad corpus retulerunt. nihil est mihi opus præcipientibus, exemplum habeo. proposui quicquid tu feceris, facere. nauigabo, si nauigaris: militabo, si militaris. dic hodie quid putes melius. Sed illi excipio, ne obicias, quod elegeris. **BLANDI.** Obicit luxuriam propriam, & hoc dicit adolefscens: Frugaliter vixi quamdiu frugi patrem habui, ante me desiste, ante me cœperas. **BLANDI.** Senex luxuriaris. respondeo tibi, Adolefscens negaui. Ego iam, inquit, desij, tu nondum. Non miror, si desisti prior: prior cœperas. **MENTONIS.** Quod gaudium accepisti, verè luxurior. **POMPEII STERONIS.** Si modo emendatus est filius meus (solet enim luxuria simulari) suo quisque ordine reus sit. Vis me ducere vxorem. si nouerxam haberes, iam abdicatus esses. **VIBII GALLII** Coniunæ certe tui dicunt: Bibamus, moriendum est. Si intelligo, hoc nulli magis in domo dicitur, quam mihi. Ostendi tibi luxuriam, quam in te non videbas. Alliga me, dum te custodias. **P. ASPRENATIS.** Quia nihil proficiebam obiurgando, volui illi vitam suam ostendere. **IVNII OTHONIS.** Malam causam haberem, si alium accusatorem haberem. Malam causam haberem, si te filium non haberem.

ALTERA PARS, **IVNII GALLIONIS.** A laudibus partit

patris incipiam. hic adolescens temperatissimus, & subricum tempus sine infamia transit: dixit vxorem, filium sustulit, ad ætatem perduxit. iã senex factus est: nisi quod sibi bonum videt, luxuria vsque eo se proiecit, vt accusetur. Senex amens, senex ebrius, circumdatus sertis, delibutus vnguentis, & in præteritos annos se retro agens, & validus in voluptatibus quasi iuuenis exultans, nonne portentum est? Luxuriosus adolescens peccat: senex luxuriosus insanit. ætates exhauriunt, vitia lasciuunt. **PAPIRII FABIANI.** Nauem in portu mergis, alter solito tempore labitur, alter insolito: alter alieno, alter suo: alter annos sequitur, alter senectuti repugnat. Non est luxuria tua, patrem videre velimus. Non simulas ista, sed facis: nec amantem imaginaris, sed amas: nec potantem adumbras, sed bibis: nec te doces dissipare bona, sed dissipas. Nemo vitia quæ odit, imitatur. Quis imperator ob hoc ipse de prælio fugit, vt bene pugnaret exercitus? quis vt ambitum comprimeret, ipse honores mercatus est? quis vt seditionem leniret, turbauit rempublicam? Non coërcet vitia, qui prouocat.

DIVISIO. LATRO sic diuisit: An ob hoc accusari poterit. Hic illam vocalem quæstionem posuit, quam solebat fastidire Seleucius, minime solere patri obiici luxuriam, non magis quàm auaritiam, quàm iracundiam. Non vitia patris accusari solere, sed morbum: & si possit aliquid præter dementiam obiici patri, luxuria non possit: Alioquin filiis, inquit, abdicare permittis. hic de suo consumit, An si ob hoc pater accusari potest à filio, hæc vitiorum exprobratio. Si ebrietatem obiicere patri solet ebrius: si petulantiam, iniuriæ damnatus. etiam si ob hoc accusari potest, etiam si à tali filio, An si ad castigandum filium hoc consilio vsus est, damnandus sit. Ait enim adolescens: Quolibet alio genere debuisti me obiurgare. quid si adulterium vindicare vellet committendo? Turpe est sic castigare vitia, vt imiteris. Deinde an consilio luxurietur. Non enim concedit hoc filius: aut, inquit, Quare, si cœpisti sic emendare filium, cum emendaueris, non desinis? **CESTIVS PATER**, patris aiebat simulationem luxuriæ significandam magis quàm profiteandam: **Ita**, inquit, adparebit illam simulasse, si etiamnum simulat.

si definit simulare, ostendit iam sibi nihil prodesse ea consilia, quasi filius emendatus sit, emendarum autem esse non cōcessit, & assidue dixit, nihil magis sequi intervallum hoc luxuria, etiam vere intermissa vitia vehementius surgere. LATRO aperte putabat stipulationem conficiendam. Incipio, inquit, non tantum honestum senem, sed prudentem defendere: si quod vitium videri poterat, officio consilium, quare potius significet, quam dicat frugi esse. BLANDVS hac figura declamat filium, & pro abdicato respondit. CESTIVS aiebat, adolescentis partem diligentius colorandam: facere illum rem non improbam, non ita patri remittere quod à patre ipsi remissum sit. Itaque sic narravit, ut suam quoque luxuriam imputaret patri, non severam fuisse disciplinam, non bene instituta domus legem, quæ posset adolescentis mores formare, & à vitis egatis abducere: Quodammodo, inquit, ad luxuriam à patre præmissus sum. Unguento cani madent, & comissator senex nulli nimis luxuriosus, sed parum sanus videtur. Merito in adolescentibus non omnem luxuriam vindicant: cito desinunt. Cum haberem luxuria istius exemplum, quaeritis, quæ res mihi remedio fuerit? Ætas. Illa quæ faciebam, imputabat, me non discere. * Hunc senem ipse CESTIVS sano genere dixit, Flavius Albius auditorem suum, qui eandem rem lascivius dixerat, obiurgavit. FLAVIVS hoc modo dixit, cum desideria descripsisset, paulatim se ad frugalitatem redisse, & odio sibi vitium factum. Hoc fuit, inquit, quare desinerem. Sentiebam, inquit, me senem fieri. CESTIVS hoc aiebat dulcius quidem, sed corruptit & vnam sententiam. Incredibile est, inquit, cum iuuenis sit, sensisse se senem fieri: & noluisse videri tam diu luxuriarum, donec sentiret se senem fieri. FVSCVS ALBIVS dixit: Non accusaturus patrem, sed me defensusurus sum, ne aliena luxuria mea laudatio. Consilio luxuriantem filium istum emendo. Superuacuum in narratione hunc colorem habuit: subito furore collapsam patri mentem, meretricem dependentem collo senis, & parasitorum circumfusam regi turbam, sic cum rivalibus rixari, & ebrietati nocturnæ addi item diem. Putavi initio & ego consilium esse, non morbum. desinet luxuriari: desinet, inquam, si propter me coepit. Permanet in iuuenili-

b us vi-

bus vitis: hoc turpius luxuriosus, quo diutius. Quid faciã? si suo more emendare patrem volo: luxuriandum est. SIO POMPEIVS patronum adolescenti dedit: quod non putabat in accusatoris persona Latio faciendum, ut aliquis per patronum accusaret patrem. RVIVS VIBIVS. Festivum senem, qui in honorem filij sui adolescentis ebrius sit. In narratione hoc vsus est colore, solum patrem, iam mentem eius labantem laudare cœpisse luxuriam, dicerem esse felicius: si his qui sibi amare permitterent, necessarium tantum habere, quantum acceperant: obiurgarent interim quasi non commemorent. Rusticum, inquit, iuvenem; præmatura severitas non est frugalitas, sed tristitia. Quid tu senex facies? non creditis hæc illum dixisse, qui dum vitia etiam obiurgare vult, luxuriatur? ARGENTARIYS hoc colore declamavit: Duo luxuriantur vna in domo: alter iuuenis, alter senex: alter filius, alter pater: vterque licenti cultu per publicum incedit. Alter vobis ait: Hoc concessum ætati. Vror, & iuuenili lege fungor, id facio, quod pater meus fecit, cum iuuenis esset: negabit? bona ergo ætate cœpit simul primum hoc tirocinium adolescentie, quasi debitum ac solemne persolvere. Reuertar ad bonos mores, qui qualem causam habeant, videritis. Faciant etiam si non quod oportet fieri, at quod solet. Alter ait: Scio me novum civitatis miraculum, incedere luxuriosum senem: sed hoc castigandi genus commouere visum. Ut emendaret filium, ipse peccare cœpit: at si avus viueret, nemo in domo luxuriosus non esset, tres luxuriosi fuissetis.

A PARTE patris GLYCON SYRICON dixit, *Εἰ τίλω δὲ τὸν δαίτην, οὐ γὰρ ἔσπας πάνη;* Si principatū decoquo, Tu vero à re amata quiescis? AGROTAS MASSILIENSIS longe liuidiore sententiã dixit, quam ceteri Græci declamatores, qui in hac controuersia tanquam riuales rogati sunt. Dicebat autem Agrotas inculta: ut scires illū inter Græcos non fuisse: sententiis fortibus, ut scires illum, inter Romanos fuisse. Sententia quæ laudatur hæc fuit: *Ἐπι τῆ ἀσπιῆς τῆς τῆς Ἀγροτῆς, οὐ μὲν δαίτην ἀδίδου, ἢ τὸν δὲ δαίτην.* In luxuria sic discrepamus. in voluptate dissipat, ego largiens. DAMOS SCOMBERVS. *Σὺτε μὲν, ἐν δὲ οὐ δὲ οὐτὶ ἀσπιῆς.* State quidem... DIOCLES CARISTIVS: *Αἰ γὰρ ἐν πρὸς ἀσπιῆς, εἰς μὲν ἀσπιῆς.* Qua vero seras fluunt carnes?

in nihilum rediguntur. HERMAGORAS raras sententias dicebat, sed argutas, & quæ auditore diligentem penitus afficerent, securum & negligentem transcurrerent. In hac controversia dixit: *ὁ τύγος δ' εὐνῆς. Ἐὖτε ἰσπείτιες ἀπ' αἰῶνος ἐπο. ἔρδρ.* O grauem fortunam! hac nobis mutuo imperantes agebamus. BARBARVS dixit vulgarem sensum satis vulgariter. *ἠὸδὶ τῆσιν, ὅτι νῆς, εὖ μὲν τὸ ἀνὰ φῶς.* Nos casu filientem perturbationibus renascei. Elegantius hoc composuit HIRPO ROMANVS. Placet vobis frugalitas mea, quod patrimonium seruo, quod acquisiui, vxorem mature duxi, semper dilexi, quod ad omnem me tutum fabulam præstiti. Illud affirmo; nihil rota vitæ frugalius feci. Rem ab omnibus dictam celeberrime SYRIACVS VALLIVS dixit. Fili, quando vis, desinamus.

CONTROV. XV. Peregrinus negotiator.

THEMA. *Quidam cum haberet formosam vxorem peregre profectus est. in viciniam mulieris peregrinus mercator commigravit. rer illam appellavit de stupro, adiecit precor: negavit illa: de: essit mercator, testamento omnibus bonis heredem eam reliquit, & adiecit eclogion. QVIA PVDICAM COMPTERI, adit hereditatem, redit maritus. accusat adulterij ex suspitione.*

CONTRA VXOREM. PORCII LATRONIS. Quanquam eo prolapsi mores iam sunt, vt nemo ad suspicanda adulteria nimium credulus videri possit, tamen ego adeo longe ab eo vitio semper fui, vt etiam timeam, ne quis in me aut nimiam patientiam, aut nimium stuporem arguat, quod tam feram querelam detuli. Non accuso adulteram, nisi diuitem factam: ex ea domo ream protraho, in qua iam nihil meum est, cum ego tandiu peregrinatus sim, nullum periculum terra marique fugerim, plus ista intra vnâ viciniam, quàm ego toto mari, quæsiuit. Post tantos impudiciæ quæstus, si tacere possum, confitendū habeo, hac me causa abfuisse, vt in accessione patrimonij peregrinando cū vxore certarem. Illud, Iudices, mihi tormentum est, quod notata iudicio vestro, vt multiplicatam dotem perdat, plus tamen ex quæstu habet, plus habitura est, quàm quantum damnatæ perdendum est. Tantum in istam diues amator effudit, vt post poenam quodque expedit fuisse adulteram. Quæ præcepissim vxori proficiscens, scio: cetera, quamadmodum adole-

scens

scens formosus, huius, ignotus, in viciniâ formosæ, & in ab-
 sentia viri nimium liberæ mulieris commigrauerit, quem-
 admodum assidua societate quotidianæ per diem noctemq;
 libidinis exhaustis viribus perierit, interrogate rûmorem.
 Vos interrogo, Iudices, quid officij mei fuerit. Poteram ego
 saluo pudore meo nihil de hereditate suspicari in qua etiã-
 num auctor ab vxore dictus sum? Veni, nihil aliud quam
 vt fortunam meam querar, nam causam melius vos nostis.
 Tempus est, Iudices, de vxore & marito credi, mulierem tã
 formosam amari potuisse. Pudica fortè sic amari, ne solli-
 citaretur, potuit. Neque est quòd dicat: Non in meo istud
 arbitrio positum. Erratis vos iudices, si vnum ad solli-
 citatam matronam putatis irritatum; spem corrupendã
 quamuis facilem, quamuis amabilè sexum. Si rãtum in for-
 mosa sperari potest, quantũ placere potest, omnes formosã
 in se vniuersos populos conuerterent. Matrona quæ se ad-
 uersus sollicitates auiam volet, prodeat in tantũ ornata, ne
 immunda sit; habeat comites eius ætatis, qui impudicos, si
 nihil aliud, verecũdia annorum remoueant: ferat iacentes
 in terram oculos: aduersus officiosum saluatorem in huma-
 na potius quam inuerecũda sit, etiam in necessariam resal-
 lutandi vicem multo rubore confusa. longe ante impudici-
 riam negat ore, quã verbo. in hac seruandæ integritatis
 custodia, nulla libido irrumperet. Proditæ mihi fronte in om-
 ne lenocinium composita, paulo obsceniũs quã posita
 veste nudæ, exquisito in omnes facietas sermone, tantum
 non vltro blandientes, vt quisquis vicerit, non metuat ac-
 cedere. Deinde miramini, si cum tot argumẽtis pudicitiam
 proseripserit, cultu, incessu, facie, aliquis repertus est qui
 incurreret, & rei adulteræ se non subduceret. Internun-
 tium puto sollicitantis se, arripi & denudari iussit flagel-
 la & verbera, & omne genus cruciatus poposcit. in plagas
 deterrimè mancipij vix imbecillitatem muliebris manus
 continuit. Nemo sic negantem iterum rogat. Quotiens
 quod non vna peregrinareris quæsta es? apud quem indig-
 nata es? Abundè in argumentum pudicitia profutarum
 putas, si stuprum tantum negaueris, quod plerumque
 etiam impudicissima spe vberioris præmij de industria
 simulat. Quando de iniuria tua viro scripsisti, & ne in oc-
 casionem similis iniuriæ solitudo tua pateret, matrona

rem reditum rogasti? & quanto decentius contumeliam penetralium meorum vxoris epistola, quam testamento sollicitatoris cognoscerem? Miserrimus omnis seculi maritus, sic contempta absentia mea, etiam nunc iniuriam meam nescirem: si qui fecerat, tacere voluisset. Totiens sollicitantem in istam faciem qua placere poteras conuertisti. Non omne ornamentum; veluti causam talis iniuriæ execrata es? Quod proximum est à promittente, rogata stuprum, tacet. Inspecite adulteri censum ex eo impune, si quod adulteris edidit, si est aliquid quod non erit. Quid singillatim omnia percontes? quicquid ego non eni in mundotibi miser, vt maritus, cum omni censu meo inter munerera adulteri lateo. SOLA MIHI HERES ESTO. Quid ira? habes, inquit, scripsit causas, quia cum semel appellassem, cum iterum, cum tertio, non corrupti. O vos nimium felices, & aureo, quod aiunt, sæculo natos, si etiam qui impudicas quaerunt, pudicas honorant. Omnium bonorum meorum, omnis pecuniæ meæ sola heres esto: quia corrupti non potuit, quia tot sollicitationibus expugnari non potuit, quia tam fideliter pudicitiam custodiuit. Tace paulisper nomen auctoris: nunquid non testamentum viri creditur? nullam esse in vxore suspicatur infamiam inter mutuum eius amorem: aut certe ita creditum, iam moriturus tabellas occupare, si vultis cum muneribus meis imponere, eclogium ex testamento adulteri petendum est. SOLA HERES ESTO: quamuis aliena, quamuis ignota, tantum quia pudica, quia incorrupta est. Quid? isti tam censorio adultero non mater est? non fotor? non propinqua? aut nulla earum pudica est? Idcirco scilicet cum tantis diuitiis peregrinas vires in honorem pudicitiae incognitæ perambulabat. Illic vbi natus est, nulla pudica erat. at illic vbi negotiatus, quia nulla non prostituta erat, vacuo testamento pudica heres per errorem quaesita est. Ego adulteram arguo, quam in matrimonium recepi, qui communcis ex illa liberos precatur sum, qui pudicam libentissime crederem. Adeone iam ad omnem patientiam sæculi mos abiit, vt aduersus querimoniam viri vxor alieno teste defendatur? At hercules iaductus externarum quidem opiniones speciosissimum patrocinium erat: Ego viro placeo. At ego, si hunc morem inscribendi recipitis, in conspectu vestro ita scribam:

bam: *Vxor mea heres esto, quod peregrinante me adamata est, quod haeres ab adolescente alieno ac libidinoso relicta est, quod tam infamem hereditatem adiit.* A duobus vos testamentis in consilium mitto. vtrum secuturi estis? quod ab adultero soluitur, an quod damnatur à viro? Magnus pudicitiae fructus est, pudicam credi: & aduersus omnes illecebras atque omnia delinimenta muliebris ingenij est veluti solum ac firmamentum in nullam incidisse fabulam: notuos fortasse, non in omnium aestimationem occurrere: & horrenda multa, deinde ac varia daturus experimenta, foemina quæ damnum pudicitiae qui vis est, atque curandus esse ac videri pudicam.

Cetera desunt. Quae sequuntur sumpta sunt ex Epitome.

Muliebrium vitiorum fundamentum avaritia est. *Quae* potest non timere opinionem adulteri, potest non timere adulterium. Ex omni rupe conchylium trahitur, quo vestis creentetur. Infelices ancillarum greges laborant, ut adultera tenui veste perspicua sit, & nihil in corpore vxoris suæ plus maritus, quam quilibet alienus peregrinusque agnouerit. Frustra aestimabo esse indicia, si tantum qui rogat, comperit pudicam. Omnes te impudicam loquuntur, pudicam tantum vnus, & peregrinus. Cui plus laudator quam accusator nocet. Vxorem meam nusquam audiui pudicam, nisi in adulteri eclogio. Deince in terram oculos, & aures tuas externorum vocibus claude. Sibi quisque pro te neget. Pudicam ille dixit, ego impudicam. Puto, plus creditis ciui, quam peregrino: marito, quam adultero. Ipsum eclogium corruptoris animo scripsit, *QVIA PUDICAM*, inquit, *COMPERI*, quod nulli præter me contigit.

PARS ALTERA. Formosa est: hoc natura peccauit. Siue viro fuit: hoc maritus peccauit. Appellata est: hoc alius peccauit. Negauit: hoc pudice. Heres relicta est:

hoc feliciter. Hereditatem adiit: hoc
consulto fecit.